

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Špela Kranjc

Članstvo v NATO: Študija primerov Slovenije in Estonije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Špela Kranjc

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

Članstvo v NATO: Študija primerov Slovenije in Estonije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Članstvo v NATO: Študija primerov Slovenije in Estonije

Pravična delitev bremen Severnoatlantskega zavezništva je že od nekdaj vroča tema. Predvsem pa je pravičnost delitve bremen pomembna z vidika majhnih držav kot sta Slovenija in Estonija. Sodobni varnostni izzivi so predvsem izjemno zahtevni za majhne države. Nove grožnje varnosti vključujejo terorizem, širjenje orožja za množično uničenje ter propadle in propadajoče države ustvarjajo potrebe po novih varnostnih mehanizmih. Ti mehanizmi pa so največkrat prekompleksni in predragi za majhne države. Zato je članstvo v Natu, kljub zmanjšanju avtonomnosti, dodatni obremenitvi državnih institucij, potencialne izgube javnomnenjske podpore, finančnih bremen ter bremen, povezanih z operacijami kriznega odzivanja za majhne države, ugodno. Le-te nosijo manjši delež bremen, če jih primerjamo z bogatejšimi zaveznicami, kar naredi članstvo v Natu za majhne države še bolj ugodno. Najpomembnejša prednost, ki v veliki meri predstavlja tudi razlog, zakaj se majhne države včlanijo v zavezništvo, predstavlja možnost povečanega mednarodnega vpliva. Med bolj tradicionalne prednosti spadata še delitev javne dobrine, zastraševanje in odprava varnostne dileme. Dodatni prednosti, ki jih iz zavezništva dobijo majhne države, pa sta še cenejša obramba ter povečano gospodarsko sodelovanje.

Ključne besede: NATO, majhna država, Slovenija, Estonija.

NATO membership: Case study of Slovenia and Estonia

A just distribution of burdens that come with the membership in North Atlantic Alliance has long been an important topic of discussion. Just distribution is perhaps never more important than in the case of small states such as Slovenia and Estonia. Modern day security challenges are especially challenging for small states. These new security threats such as terrorism, proliferation of weapons of mass destruction, failing and failed states, create the need for new security mechanisms. This mechanisms however are usually too complex and too expensive for small states. That is why a NATO membership is desirable for these states, despite the reducing of state autonomy, additional burdens on the state's institutions, potential loss of public support and the financial burdens and burdens associated with crisis response operations. It is important to note, that small countries shoulder lesser burdens relative to their bigger allies, which makes their membership even more cost-effective. The most important benefit, which is also the reason most small states have joined NATO, is the positive effect it has on their international influence. Among the more traditional benefits small states enjoy, the deterrence effect of the alliance as well as clarity of the security dilemma. Additional benefits are also a more cost-effective defence and increased economic cooperation.

Keywords: NATO, small state, Slovenia, Estonia.

KAZALO

1	UVOD	7
1.1	OPREDELITEV CILJEV IN PREDMETA ANALIZE	8
1.2	HIPOTEZE	8
1.3	UPORABLJENE METODE	9
1.4	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
1.4.1	<i>Majhna država</i>	9
1.4.2	<i>Prednosti članstva v zavezništvu</i>	10
1.4.3	<i>Bremena članstva v zavezništvu</i>	10
2	TEORIJE ZAVEZNIŠTEV	10
2.1	REALIZEM	12
2.2	LIBERALIZEM	14
2.3	KONSTRUKTIVIZEM	15
3	TEORIJA VARNOSTI MAJHNIH DRŽAV	16
4	VARNOSTNA SITUACIJA V 21. STOLETJU	19
4.1	SLOVENSKA VARNOSTNA SITUACIJA	21
4.2	ESTONSKA VARNOSTNA SITUACIJA	22
5	ZVEZA NATO	24
5.1	USTANOVITEV ZAVEZNIŠTVA IN KRATKA ZGODOVINA	26
5.2	SLOVENIJA IN NATO	29
5.3	ESTONIJA IN NATO	31
6	PREDNOSTI ČLANSTVA V NATU	32
6.1	DELITEV JAVNE DOBRINE ZAVEZNIŠTVA: ZASTRAŠEVANJE	32
6.2	ODPRAVA VARNOSTNE DILEME	34
6.3	PREDNOSTI KOLEKTIVNE OBRAMBE	34
6.4	CENEJŠA OBRAMBA	35
6.4.1	<i>Zaščita jedrskega orožja</i>	37
6.5	POVEČAN MEDNARODNI VPLIV	38
6.6	POVEČANO GOSPODARSKO SODELOVANJE	39
7	BREMENA ČLANSTVA V NATU	40
7.1	ZMANJŠANJE AVTONOMNOSTI V MEDNARODNIH ODNOSIH	41
7.2	OBREMENITEV DRŽAVNIH INSTITUCIJ	42
7.3	IZGUBA JAVNOMNENJSKE PODPORE	43
7.4	FINANČNA BREMENA	44
7.5	DELITEV BREMEN OPERACIJ KRIZNEGA ODZIVANJA NATA TER IZPOSTAVLJENOST PRIPADNIKOV OBOROŽENIH SIL	46
8	SKLEP	50
9	LITERATURA	53

KAZALO GRAFOV

Graf: 3.1: Obrambni izdatki kot delež BDP	19
Graf 5.1: Rezultat referendumu o vstopu v Nato (Slovenija).....	30
Graf 7.1: Obrambni izdatki Slovenije in Estonije 1992-2007.....	45

Seznam kratic

EU – Evropska Unija

ISAF – Mednarodna varnostna podpora sila

KFOR – Sile za Kosovo

NATO – Organizacija Severnoatlantske pogodbe

NRF – Sile za posredovnanje Nata

OZN – Organizacija Združenih narodov

PzM – Partnerstvo za mir

SV – Slovenska vojska

ZDA – Združene države Amerike

1 Uvod

Slovenija in Estonija sta se Organizaciji Severnoatlantskega zavezništva (Nato) pridružili leta 2004. Za novo nastali demokraciji, ki sta osamosvojitve dosegli leta 1991, je bilo članstvo v Natu, skupaj s članstvom v Evropski Uniji (EU), ključen zunanjepolitični cilj. Ideja pripadanju elitnemu klubu zahodnih liberalnih demokracij je imela pri tem veliko težo. Doseganje teh ciljev je bilo veliko bolj pomembno s političnega kot z vojaško-varnostnega vidika. Če lahko trdimo, da sta kriza na Balkanu in prisotnost ruskih vojakov na estonskem ozemlju še dolgo po njeni osamosvojitvi, predstavljali grožnje v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko sta državi članstvo v Natu uvrstili med cilje zunanje politike, pa te iste grožnje niso bile več tako pereče leta 2004, ko sta postali polnopravni članici Nata. Namen te diplomske naloge je post-hoc analiza prednosti in bremen članstva v Severnoatlantskem zavezništvu. Analiza je izvedena z vidika majhne države in njenih intrinzičnih omejitev. V ta namen bom v začetku predstavila teoretične vidike zavezništev, z namenom opredelitve prednosti in bremen, ki izvirajo iz članstva ter teoretične vidike varnosti majhnih držav.

Pravična delitev bremen Severnoatlantskega zavezništva je že od nekdaj vroča tema. Predvsem pa je pravičnost delitve bremen pomembna z vidika majhnih držav kot sta Slovenija in Estonija. Zunanja politika majhnih držav z omejenim proračunom, omejeno birokracijo ter omejeno zmožnostjo prestrukturiranja in transformiranja, je kompleksna in se srečuje z mnogimi ovirami (Setälä 2004, 12). Zato je zmožnost plačevanja bremen za predvsem manjše države z že tako majhnimi proračuni relativno manjša od zmožnosti plačevanjavelikih sil. Politiki se, ne glede na velikost obrambnih proračunov, vedno srečujejo s problemom reševanja nasprotovanja med vojskovanjem in blaginjo (ang. warfare vs. welfare), v katerem je treba enakovredno pretehtati tako trditve vojaške kot civilne družbene sfere. »Predvsem je pomembno, da so sredstva, namenjena za obrambo, primerna grožnjam in hkrati zadostna za spremljanje tehničnega napredka« (Tatalović 2008, 18). To je še posebej pomembno za majhne države, saj je vprašanje njihove zunanje politike v veliki meri vprašanje njihovega preživetja. Zato je članstvo v obrambnih zavezništvih, kot je Nato, potrebno nenehno evalvirati in opravičevati v očeh javnosti.

V Nacionalni strategiji Republike Slovenije za vstop v NATO so leta 1998 njeni arhitekti zapisali sledeče: »članstvo Republike Slovenije v Natu bo okrepilo varnost Republike Slovenije in prispevalo k njenemu dolgoročnemu razvoju. Članstvo v Natu ima pomembne in obsežne posledice, ki zajemajo zunanjepolitične, varnostno-vojaške, gospodarske,

znanstvene, raziskovalne, tehnične, organizacijske in druge vidike« (Strategija 1998, 2). To je dokaj obsežna definicija tega, kar je takratna politična elita pričakovala od Nata in s čimer je članstvo v zavezništvu državljanom predstavljala v pozitivni luči. V diplomski nalogi bom skozi študijo primerov slovenskega in estonskega članstva v Natu poskušala potrditi, da se te premise tudi v realnosti izkažejo za pomembne ter da se članstvo v zavezništvu državama pozitivno obrestuje.

1.1 Opredelitev ciljev in predmeta analize

V svoji diplomski nalogi želim predstaviti pregled nekaterih prednosti in bremen članstva v Natu. Le-te bom predstavila bolj z socio-politološkega vidika kot s samega ekonomskega vidika, saj se zavedam metodoloških problemov pri poskušanju monetarnega ovrednotenja koristi, kot so na primer povečan ugled v mednarodni skupnosti, oziroma stroškov kot je na primer izguba javnomnenjske podpore.

Predmet analize moje diplomske naloge bodo tako prednosti in bremena članstva v Natu. Predmet analize bom nadalje zožila na prednosti in stroške članstva v Natu za majhne države. Za bolj konkreten pregled teh prednosti in stroškov bom uporabila študijo primerov Estonije in Slovenije.

Cilj diplomske naloge bo predstaviti pregled možnih prednosti in bremen članstva v Natu ter povezati bolj teoretične vidike le-teh z dejanskimi na študiji primerov Estonije in Slovenije.

1.2 Hipoteze

V diplomski nalogi bom poskušala potrditi sledeče tri hipoteze:

Hipoteza 1:

Slovenija in Estonija nista neposredno varnostno ogroženi državi, zato imata do Nata bolj politična kot pa obrambna pričakovanja.

Hipoteza 2:

Bremena članstva v zvezi Nato so za majhne države, kot sta Slovenija in Estonija, sprejemljiva.

Hipoteza 3:

Sloveniji in Estoniji se sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja Nata pozitivno obrestuje.

1.3 Uporabljene metode

Glavna metoda mojega raziskovanja je bila *metoda zbiranja virov*. Predvsem sem se osredotočila na zbiranje virov čim bolj priznanih ustanov in avtorjev, saj je dandanes z obstojem interneta na voljo kvantiteto veliko število virov, ki pa ne zagotavljajo avtomatično tudi kvalitete. Metoda zbiranja virov je bila deloma otežena predvsem na področju virov, ki so se dotikali Estonije, predvsem zaradi jezikovne prepreke. V veliki meri sem se opirala na metodologijo analize sekundarnih virov oziroma sistematično, to je zbiranje tuje in domače literature; dokumentov, člankov in knjig.

Da bi bolj verodostojno predstavila problematiko koristi in stroškov članstva v Natu, bom uporabila *primerjalno metodo*. S pomočjo katere bom predstavila stične točke na področju izbrane problematike z vidika dveh primerov Slovenije in Estonije.

Z *zgodovinsko analizo* bom predstavila predvsem spreminjajoče se varnostno okolje v Evropi od začetka devetdesetih let dvajsetega stoletja pa do danes, kar bo predvsem pomembno za analizo realne potrebe po obrambnih sposobnostih obeh držav.

Zgoraj naštetih metode bom združila s pomočjo *opisne metode* za potrjevanje in zavračanje lastnih hipotez.

1.4 Opredelitev temeljnih pojmov

Zaradi lažjega razumevanja obravnavane tematike je potrebna obrazložitev temeljnih konceptov in ključnih pojmov v diplomski nalogi.

1.4.1 Majhna država

R. Rothstein pravi, da je: »majhna država tista, ki spozna(va), da ne more doseči svoje varnosti z zmogljivostmi, s katerimi razpolaga, marveč se mora v osnovi opreti na moč drugih držav, institucij, procesov in razvojev [...]« (Rothstein v Benko 1997, 250). R. Keohane je podobno definicijo razvil s pomočjo kategorizacije, po kateri so velike sile tiste države, katerih voditelji menijo, da zmorejo same odločilno ali pa odločujoče vplivati na mednarodni sistem, sekundarne države so tiste, katerih voditelji menijo, da zmorejo imeti določen vpliv na mednarodne odnose, vendar ta ne more biti odločujoč; srednje države so tiste, katerih državniki menijo, da same ne zmorejo vplivati in učinkovito delovati v mednarodnem sistemu, menijo pa da zmorejo nanj izvajati sistemski vpliv, če delujejo v skupinah ali mednarodnih organizacijah. Majhne države pa so tiste, katerih voditelji menijo, da ne zmorejo nikoli, pa naj delujejo same ali pa v skupinah, imeti

pomembnejšega vpliva na mednarodni sistem (Keohane v Benko 1997, 250). Kot lahko razberemo iz zgornjih dveh teoretični opredelitev, se tako Slovenija kot Estonija uvrščata v kategorijo majhnih držav. Točnost opredelitve Slovenije kot majhne države potrди tudi Benko (Benko 1997, 249). Za Estonijo pa lahko takšno opredelitev izpeljemo sami iz zgornjih teoretičnih izhodišč. Opredelitev pa je možna tudi z upoštevanjem kvantitativnih kazalcev, kot je število prebivalstva (Benko 1997, 250). Obe državi namreč po številu prebivalstva sodita med majhne države, se pravi, da se število njunih prebivalcev giblje med enim in petimi milijoni¹.

1.4.2 Prednosti članstva v zavezništvu

Prednosti članstva v zavezništvih so izjemo raznovrstne, še bolj raznovrstna pa je njihova definicija. Definicije prednosti se tako razlikujejo že glede na izbrano teoretično perspektivo skozi katero gledamo na zavezništvo. V tej diplomski nalogi sem poskušala izbrati čim bolj relevantne prednosti glede na študijo primerov slovenskega in estonskega članstva v Natu. Prednosti zavezništev sem tako definirala kot sledeče: povečan mednarodni vpliv (Benko 1997, 250), odprava varnostne dileme (Buzan 1991, 271), prednosti kolektivne obrambe (Russett in Starr 1992, 171), zagotovljena cenejša obramba zagotovljena (Benko 1997, 242) ter povečano gospodarsko sodelovanje (Nato 2005, 159).

1.4.3 Bremena članstva v zavezništvu

Različni avtorji navajajo različna bremena članstva v obrambnih zavezništvih. Za potrebe te diplomske naloge sem identificirala sledeča, tako finančna kot tudi politična bremena, ki jih nameravam podrobneje predstaviti: direktni finančni stroški (Nato 2001, 56), zmanjšanje avtonomnosti v mednarodnih odnosih (Benko 1997, 242), obremenitev državnih institucij (Jazbec 2007, 108), delitev bremen Natovih operacij kriznega odzivanja in povečana izpostavljenost pripadnikov oboroženih sil (Estonian Defence Ministry 2005, 2) ter izguba javnomnenjske podpore.

2 Teorije zavezništev

Teorije zavezništev so sestavni del teorij mednarodnih odnosov že vse od Tukidida, vendar pa empirija in teorija šele v zadnjem času dohajata naše instinktivno razumevanje o nujnost oboroženih sil in obrambnih zavezništev (Stoll 2008, 19). Razloge za oblikovanje obrambnih zavezništev lahko prav tako najdemo že daleč v zgodovini. Pred 2000 leti je

¹ Prebivalstvo Slovenije julija leta 2008 - 2,007,711; Prebivalstvo Estonije julija leta 2008 - 1,307,605. (Central Intelligence Agency 2009).

ravno tako Tukidides ugotovil, da je skupni strah pred tretjo stranjo edina trdna osnova, na kateri je možno vzpostaviti zavezništvo. (Russett in Starr 1992, 171) Vendar pa je ta teza z vidika sodobne mednarodne skupnosti, ki ceni skupne vrednote in ideale, zastarela.

Sodobna vojaška zavezništva se oblikujejo iz dveh razlogov. Prvi razlog je idealističen: narodi se zavezništvu pridružijo, da bi se skupaj z drugimi borile z namenom zaščite skupnih vrednot in idej. Drugi razlog je realističen: države se zavezništvom pridružijo, ker se jim to pozitivno obrestuje z vidika analize bremen in prednosti zavezništva; lahko zmanjšajo stroške obrambe in pomnožijo prednosti skozi delitev bremen, delitvijo skupnih oborožitvenih sistemov ali pa le zaradi zaščite, ki jo dobijo s tem, ko imajo za zaveznico močnejšo državo silo (Tertrais 2004, 2).

Dejstvo, da obrambna zavezništva delujejo z vidika povečanja varnosti zaveznicam, je potrdilo veliko avtorjev. Študije o odvratanju za zaščito tretje stranke kažejo, da je v primeru, ko odvratanje spodleti in nasprotnik (C) napade, veliko verjetneje, da se bo zaščitniška država (A) vojskovala za zaščito svojega varovanca (B), če obstaja formalno zavezništvo kakor pa če le-to ne obstaja. (Russett in Starr 1992, 175)

Obstajajo različne oblike zavezništev, ki so odvisne od stopnje zavezanosti držav pri uresničevanju ciljev, zaradi katerih vstopajo v zavezništva. Na skrajnem polu so zavezništva med državami z različnimi interesi, ki pa imajo enake poglede na izbiro sredstev. Vmes je široko polje manevriranja, na katerem se oblikujejo različna zavezništva z bolj ali manj omejenimi interesi in cilji držav ter so večje ali manjše trajnosti (Benko 1997, 241). »Obstajajo obrambna zavezništva, zasnovana v miru in s ciljem ohraniti mir, varnost in neodvisnost držav in napadalna zavezništva« (Benko 1997, 242).

Povezanosti v neki zavezniški strukturi izraža *ti. casus foederis*, ki ga mora vsebovati vsaka zavezniška pogodba, če naj bi imela tako naravo. Gre za določitev dejstva ali dogodka, ki povzroči, da se neka država odzove na uporabo donosnih členov v paktu. Obstaja avtomatska uporaba "*casus foederis*" ali pa je ta vezana na določene okoliščine ali postopek. V primerjavi z vojaškimi pakti v preteklosti, ki so obsegali samo skupno načrtovanje vojnih operacij, pa ostajajo v sodobnih vojaško-političnih paktih tudi standardizacija opreme, izpopolnitev vojaške infrastrukture in seveda ustanavljanje skupnih povezovalnih štabov. »Sedanje zavezniške strukture označuje mnogo večja kohezivnost kot pretekle. Razlog za to je v ideološki, vojaški in ekonomski povezanosti interesov vodilnih razredov in slojev v državah podpisnicah. Primer tega je vsekakor [...]Severnoatlantska zveza« (Benko 1997, 242).

Zavezništva pa lahko vplivajo tudi na izbiro možnosti držav, tako s preprečevanjem

priložnosti, kakor s spreminjanjem njihove pripravljenosti na delovanje. Odločitve, ki zadevajo uporabo sile ali grožnje z njo, postanejo veliko bolj zapletene, če upoštevamo zmogljivost posameznih nasprotnikov in število možnih kombinacij zmogljivosti z drugimi državami (Russett in Starr 1992, 176). Zavezništva pa niso le benigne organizacije skupne obrambe. Že sam njihov obstoj ima lahko negativne eksternalije, ki se prenašajo na celotno mednarodno skupnost. Obstoj obrambnih zavezništev, ki temeljijo na premisi, da bodo v primeru ogroženosti ene izmed članic za njeno zaščito druge članice uporabile silo, je na prvi pogled kontradiktorno sistemu kolektivne varnosti. Zavezništva prav tako predstavljajo priložnosti za medsebojno učinkovanje, to pomeni, da so kanali, s katerimi konflikti enega ali več zavezniških partnerjev postanejo konflikti drugih. Zato predstavljajo zavezništva dejavnike pri širjenju ali razprševanju vojne (Russett in Starr 1992, 177).

Različne teorije zavezništev in sodelovanja po koncu hladne vojne zato poskušajo najti predvsem odgovore, pod kakšnimi pogoji in zaradi kakšnih ciljev se države povezujejo in kdaj se takšna sodelovanja obrestujejo.

Osrednje tri teoretične perspektive, ki jih bom predstavila v diplomski nalogi, realizem, liberalizem in konstruktivizem, so si enake v predpostavki, da mednarodni sistem ostaja v anarhičnem stanju, kjer so suverene države primarni garant lastne varnosti. V tem kompetitivnem, anarhičnem mednarodnem okolju pa še vedno prihaja do sodelovanja in oblikovanja zavezništev. »Zavezništva združujejo elemente sodelovanja in spora. Zajemajo meddržavno sodelovanje (med državami zaveznicami), hkrati pa se navezujejo na obstoječi ali potencialni spor z neko drugo državo ali več državami« (Russett in Starr 1992, 170). Zavezništva so nujna funkcija ravnotežja moči, ki deluje znotraj mnogo-državnega sistema. Ali bo država izvajala politiko zavezništev ali ne, ni vprašanje načela ampak prikladnosti. Država se bo sklepanjem zavezništev izogibala, če bo menila, da je dovolj močna ali pa da utegnejo obveznosti zavezništva presegati pričakovane koristi. To je še posebej pomembno za majhne in srednje države saj »pomeni ustvarjanje zavezniških odnosov krepitev njihove varnostne baze in delno nadomestitev njihove ekonomske inferiornosti« (Benko 1997, 242).

2.1 Realizem

Že Machiavelli je v delu Princ leta 1513 zapisal, da bodo države tekmovala med seboj iz vsaj dveh razlogov: pomanjkanja potreb in interesov, ter same narave posamezne države, ki jo žene k temu, da osvaja nova ozemlja, dominira ter išče moč in slavo (Machiavelli v Luard 2001, 94).

Zagovorniki nacionalne varnosti izhajajo iz realistične teorije in gledajo na meddržavne odnose kot konfliktne in odvisne od nacionalnega interesa in moči. Realistična koncepcija temelji na predpostavki, da je anarhičnost opredeljujoča značilnost mednarodnega sistema in sili države, da varnost obravnavajo kot svojo najpomembnejšo skrb in si prizadevajo predvsem za povečanje moči (Grizold v Bebler, ur. 2005, 186). Klasični realisti so mnenja, da je država osrednji akter v anarhičnem mednarodnem političnem sistemu, primarni cilj vsake države pa je preživetje (Walt 1998, 8). Če se dve ali več držav sooča z neko skupno grožnjo, potem se ta potreba izrazi v vojaškem zavezništvu. Maksimizacija državnih interesov do tiste mere, ko jih država ni sama sposobna zagotoviti neodvisno od drugih, je tako temeljno vodilo oblikovanja zavezništev oziroma sodelovanja (Cornish 1997, 10).

»Realistični pogled na mednarodne odnose zatrjuje, da bi se morala vsaka država, katere nacionalna varnost je ogrožena, povezati s katerokoli državo, ki bo prvič pomagala izravnati moč drugih in drugič odvzela moč te države nasprotniku. Na izbiro zaveznikov, menijo realisti, ne bi smel vplivati nevojaški pomisleki, kakor so ideologija, minuli odnosi ali morala« (Russett in Starr 1992, 172). Z realpolitičnega vidika je zavezništvo kot ena izmed možnih oblik sodelovanja zato pomemben element pri zagotavljanju lastne varnosti in pridobivanju moči, saj mora vsaka država, ki ni zmožna zagotoviti zadostne moči glede na ostale akterje mednarodnega sistema, iskati pomoč in zavetje pri drugih zaveznicah. Po predpostavkah realistične teorije, ki kot temeljni motiv za vzpostavljanje in ohranjanje zavezništev obravnava obstoj zunanje grožnje, bi bilo pričakovati, da bo prišlo do zmanjšanja relevantnosti Nata in do njegovega postopnega razpada. Takšna pričakovanja so temeljila na prevladujočem prepričanju, da zavezništva razpadejo, ko so odpravljene grožnje, ki so pripeljale do njihovega nastanka (Vegič v Bebler, ur. 2005, 129). Cornish trdi, da z vidika klasičnega realizma takšna razpustitev zavezništva ni neizogibna. »Razlog za nadaljnji obstoj zavezništva je lahko tudi potrjevanje temeljnih načel državne suverenosti in ne intervencije« (Cornish 1997, 10)

Z vidika te diplomatske naloge je pomembna tudi nadaljnja teoretska delitev znotraj realizma in sicer delitev na defenzivne realiste ter ofenzivne realiste. Zagovorniki defenzivnega realizma trdijo, da imajo države malo resničnih interesov za vojaško osvajanje in ekspanzijo. Splošni stroški ekspanzije po njihovem mnenju namreč presegajo ekspanzijo pridobljene koristi. Vzroki za vojno so tako po njihovem mnenju pretirana zaznavanja ogroženosti velesil s strani drugih držav. Obenem pa vojne-omogoča javno mnenje, ki preveč zaupa v učinkovitost vojaške sile kot vodilnega mehanizma za vzpostavitev varnosti. Vojna je tako po njihovem mnenju redko dobičkonosna in izvira iz

militarizma, nacionalizma ali drugih notranjih destruktivnih elementov.

Ofenzivni realisti trdijo, da anarhičnost mednarodne skupnosti spodbuja vse države k maksimiranju njihove relativne moči, ker nobena država ne more predvideti, kdaj se bo pojavila sila, ki bo v skupnosti želela spremeniti obstoječa razmerja moči. Prizadevanje po zagotovitvi varnosti je torej igra ničelne vsote, če je neka država bolj varna, se pri drugih njihova varnost relativno zmanjša (Svete v Malešič, ur. 2006, 52).

Neorealistična teorija oziroma strukturalni realizem² fokus preiskovanja prestavi z ravni zunanje politike posamezne države na raven mednarodnega sistema kot celote. V mednarodnih odnosih tako po mnenju Schöringa še vedno prevladujejo varnostni interesi držav, kot je interes po samoohranitvi države in zavračanje mednarodnega sodelovanja, vendar pa neorealisti delovanje države razlagajo s pomočjo strukture mednarodnega sistema, ki države sili k temu, da se osredotočijo na lastno varnost in moč (Schöring 2003, 62-63).

Z vidika realistične teorije gre torej pri slovenskem in estonskem članstvu v Natu predvsem za maksimizacijo svoje vojaške moči na račun drugih zaveznic. Če torej članstvo v Natu opazujemo skozi teorijo ofenzivnih realistov, lahko smatramo, da povečanje varnosti, ki jo ima zaveznica s tem, ko je v zavezništvu, pomeni, da so ne zaveznice manj varne. Torej je članstvo v Natu zpozitivno tako za Slovenijo kot Estonijo. »Analize vojaških groženj so pogosto močno vpete v tradicijo političnega realizma, v katerem je najpomembnejši subjekt nacionalna država. Če privzamemo, da svetovni red ni več državo-centričen ampak multi-centričen, potem se moramo vprašati o nadaljnji uporabnosti realističnih analiz vojaških groženj. Temeljna značilnost novih varnostnih tveganj in groženj je njihova ne vojaškost – tradicionalnih nacionalnih interesov praviloma ne ogrožajo na tak način in v tolikšni meri, da bi država proti njim uporabila klasično vojaško silo. Gre tudi za probleme, ki jih države (praviloma) ne morejo reševati samostojno, ampak samo v okviru tesnega sodelovanja v mednarodni skupnosti, njihovo zanemarjanje pa lahko povzroči znatno znižanje kakovosti v teh družbah« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 164).

2.2 Liberalizem

Liberalne teorije na mednarodni sistem ne gledajo zgolj kot na vsoto dejavnosti njegovih sestavnih delov, držav, ampak pri tem upoštevajo tudi nedržavne akterje, ki lahko obstajajo in delujejo neodvisno od držav znotraj le-tega sistema. Prav tako liberalne teorije razširijo

² Izraz strukturalni realizem je za neorealistično teorijo skoval Kenneth Waltz v Theory of International politics (1979).

spekter interesov držav varnosti in pridobitve moči na celoten spekter ciljev, na katere vpliva celota nacionalnih, etničnih, kulturnih in zgodovinskih skupin, ki vzajemno delujejo znotraj države in z drugimi skupinami v sistemu (Cornish 1997, 15). Liberalni vidiki teorij sicer podobno kot realizem upoštevajo razlike v razdelitvi moči držav, vendar hkrati izpostavljajo pozitivno vlogo in preference držav po medsebojnem sodelovanju pri uresničevanju skupnih interesov. Razlogi za sodelovanje presegajo interes po moči in varnosti/obrambi in so odvisni tudi od kulturnih, ekonomskih in drugih preferenc in norm (Cornish 1997, 15).

V odnosu do Nata in zavezništev je pomembna liberalna teorija, teorija medsebojne odvisnosti (theory of interdependence), ki poudarja kompleksno medsebojno odvisnost držav pri doseganju njihovih interesov. Medsebojna odvisnost omejuje politično sposobnost delovanja držav, ki tako na določenih problemskih področjih ne delujejo več avtonomno.

Teorija neloiberalnega institucionalizma je veliko bolj naklonjena možnosti, da se zavezništva preoblikujejo tudi po odstranitvi osnovne grožnje. Wallander obstoj Nata razlaga z dejstvom, da zavezništev ni mogoče vedno obravnavati zgolj kot združevanja nacionalnih moči in namenov, ampak so zavezništva lahko tudi varnostne institucije. Te pa lahko poleg odvratanja zunanjih groženj rešujejo številne varnostne probleme, vključno z nestabilnostmi, negotovostjo in odnosi med zaveznicami (Wallander v Bebler, ur. 2005, 181). Ohranitev Nata je po Cotteevem mnenju posledica dejstva, da obstajajo dovolj ukoreninjene skupne vrednote in interesi zaveznic (Cottey v Bebler, ur. 2005, 181).

Z vidika liberalne teorije se tako Slovenija kot Estonija zavedata medsebojne odvisnosti držav v mednarodni skupnosti. Njuno zavedanje medsebojne odvisnosti je tako pripeljalo do zavedanja, da je to soodvisnost na varnostnem področju najbolje formalizirati in s tem povečati možnost za doseg lastnih interesov. Tudi po tej teoriji lahko torej povzamemo, da je članstvo v Natu za Slovenijo in Estonijo pozitivno.

2.3 Konstruktivizem

Konstruktivizem se kot ena pomembnejših teorij pojavi konec osemdesetih let 20. stoletja kot odgovor na prevladujoči realizem in institucionalizem. V nasprotju z racionalističnimi teorijami se v okviru mednarodnih odnosov ukvarja predvsem z mednarodnim sistemom kot družbenim prostorom. Pri tem pa centralni vlogi pripisuje identiteti in interesom. Konstruktivisti tako v razpravo uvedejo kulturno-institucionalno okolje, ki po njihovem določa vedenje akterjev ter zavrnejo realistično in neorealistično racionalizacijo moči in

materialnih virov. Osrednje vprašanje konstruktivizma je torej povezano z vprašanjem, kako primarni akterji – nacionalne države oblikujejo in spreminjajo svojo identiteto in interese. Ideje in norme so tako osrednji element konstruktivističnega razmišljanja, njihovo delovanje pa ni zgolj regulatorsko temveč tudi konstruktivno. Tako kot v neoliberalizmu imajo tudi v konstruktivizmu pomembno vlogo institucije, ki vzpodbujajo sodelovanje med državami ter omejujejo interese posameznih držav. Namesto da bi mednarodni sistem obravnavali zgolj v kategorijah delitve omejenih virov in boja zanje, ga obravnavajo kot proizvod, ki ga sestavljajo tako državne kot nedržavne institucije. Pomembna z vidika diplomske naloge je trditev konstruktivistov, da je odsotnost vojn med liberalnimi demokracijami teza, ki jo realisti zgolj zavračajo, medtem ko jo konstruktivistične teorije lahko potrdijo. Konstruktivizem namreč sprejema oblikovanje identitet in formulira norme omejenega tekmovanja, glavnega postulata demokratičnega miru. Liberalni demokratični mir je tako v konstruktivističnem pogledu odsotnost vojn med državami, ki same sebe kot tudi druge smatrajo kot liberalne.

Konstruktivizem temelji torej na dveh predpostavkah: okolje, v katerem delujejo države, je družbeno in materialno, ta predpostavka pa omogoča državam razumevanje njihovih interesov. Interesi držav namreč niso določeni od zunaj, ampak so endogeni in so posledica interakcij z okoljem. Pri tem igrajo pomembno vlogo vrednote in norme, ki konstituirajo akterjevo identiteto ter interese in ne vplivajo zgolj na vedenje. Glede nacionalne varnosti je glavna konstruktivistična teorija, da je ne moremo opredeliti kot objektivnega stanja, »saj grožnje varnosti niso preprosto zgolj stvar konkretnega zaznavanja medsebojnega razmerja materialnih sil« (Svete 2005, 41-46).

Povezanost v mednarodni organizaciji, ki deli skupne norme in vrednote, to pa obenem povečuje varnost v težko opredeljivem varnostnem okolju, je tako po mnenju konstruktivistov dobro tudi za majhni državi kot sta Slovenija in Estonija.

3 Teorija varnosti majhnih držav

Da bi lahko razumeli, kako majhne države delujejo znotraj zavezništev, zakaj se jim pridružijo in kaj od njih pričakujejo, moramo pogledati širše in sicer si moramo ogledati teorijo varnosti majhnih držav kot celoto.

Vodenje strategije majhnih držav, tako varnostne kot nacionalne, je omejeno s stalnimi determinantami, kot so število prebivalstva, obseg ozemlja, stopnja ekonomskega in tehnološkega razvoja, trgovski odnosi (Benko 1997, 252). Kot piše Grizold imajo majhne države za zagotovitev vojaškega vidika svoje nacionalne varnosti v obdobju miru, dve

ekstremni možnosti: (1) opredeliti svoje obrambne sile in strategije s pomočjo tujine (2) zasnovati svojo obrambo in strategije v celoti na svojih lastnih virih (Grizold 1999, 56). Strategije majhnih držav večkrat gravitirajo k prvi opciji. Pogosto so namreč zaznamovane s podporo močnim in učinkovitim institucijam, ki jim nudijo okvir, da branijo svoje interese v družbi večjih sil. Če želijo uživati prednosti, ki jih nudijo močne institucije, morajo biti pripravljene sprejeti moč teh institucij, tudi če to pomeni prenos delov suverenosti. V večini primerov manjše države izberejo močne institucije v podporo proti prevladi velikih držav članic (Antola v Brglez in Zajc, ur. 2004, 176). Ta nagnjenost k povezovanju v nadnacionalne strukture se kaže tudi v zunanji in varnostni politiki Slovenije in Estonije. Za majhne države z omejenimi družbenogospodarskimi in vojaškimi zmogljivostmi, kot piše Grizold, je ključnega pomena pridružitve evropskim integracijskim procesom in takšno oblikovanje strukture nacionalne varnosti, da jo je mogoče vključiti v širši vseevropski varnostni sistem (Grizold 199, 130). Majhne države so pogosto nesposobne v celoti zagotavljati svojo nacionalno varnost, vendar pa jim vključevanja v zavezništva omogočajo, da za svojo varnost zavežejo močnejšo zaveznico. Majhna država lahko pričakuje pomoč tujine pri zavarovanju svoje nacionalne varnosti, če ima strateški, politični ali ekonomski pomen za eno ali več velesil, ki jim preko zavezništva postane varnostni garant (Grizold 199, 131). Takšna povezovanja majhnih držav z večjimi silami niso nič novega, »velike države so skozi tok zgodovine uporabljale zavezništva za nadzor manjših zavezniških partnerjev. Manjši zavezniški partnerji pa so jih uporabljali za razpolaganje z večjimi zavezniškimi partnerji in za doseg izplačil od njih« (Russett in Starr 1992, 175).

Estonski predsednik Ilves je tako v govoru leta 2008 izrazil prepričanje, da je zagotavljanje estonske varnosti prek lastnih nacionalnih meja edina sprejemljiva varnostna strategija:

»Menim, da je edina strategija za majhne države z velikostjo, geografijo in zgodovino, kot je naša, takšna, ki zagotovitev svoje varnosti išče preko svojih geografskih meja. Dobro se zavedamo, da sta bila izolacija in sanje o samozadostni obrambi naša poguba pred sedemdesetimi leti. Država, kot je Estonija, lahko svojo varnost najlažje zagotovi skozi mednarodno sodelovanje: samo z močnimi zavezništvi lahko našemu narodu zagotovimo strateško globino, ki je sine qua non učinkovite obrambe.« (Ilves 2008)

Alternativa vključevanju v zavezništva pa z vidika mednarodnega sodelovanja na varnostnem področju za majhne države predstavljajo podpisi obrambnih sporazumov z

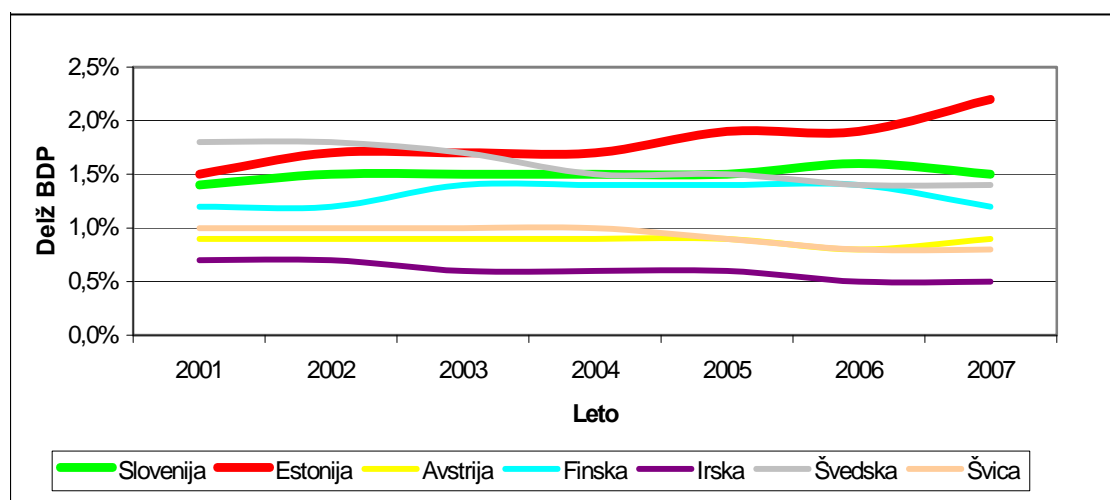
drugimi državami. S podpisom takšnih pogodb o medsebojni varnostni države bi si lahko Slovenija zagotovila varnost pred sosedi samimi in potencialno pomoč pri morebitnih ogrožanjih s strani tretjih držav. Posamezne primere take varnostne ureditve najdemo v Afriki, Aziji, Oceaniji in tudi v Evropi (Andora, Liechtenstein, Vatikan, Monako, San Marino, oba Cipra, Islandija). Omenjena rešitev je zaradi zgodovinskih razlogov v slovenski kulturi nesprejemljiva. Poleg tega pa bi takšna rešitev pomenila po mnenju nekaterih politologov predstavljal neokolonialni odnos. Za Estonijo bi takšen protektorat bil možen le s Finsko, vendar pa je politično ceno takega odnosa, predvsem z vidika suverenosti, težko definirati. Vsekakor pa je za majhne države, ko je dosežena primerna stopnja notranje stabilnosti in varnosti in je majhna država sposobna delovati kot suveren partner znotraj mednarodne skupnosti, bi morala zaradi svoje varnosti sodelovati pri oblikovanju širšega okvira mednarodne varnosti (Grizold 1999, 131).

Alternativa mednarodnemu sodelovanju, s katerim bi si majhna država zagotovila varnost s pomočjo drugih držav, pa je torej zasnova obrambe in strategije v celoti na svojih lastnih virih.

Primer zasnove lastne obrambe in strategije v celoti na lastnih virih lahko predstavlja oborožena nevtralnost. Z oboroženo nevtralnostjo definiramo nečlanstvo države v katerem koli vojaško-obrambnem združenju. Nevtralnost omogoča večjo neodvisnost v zunanji, obrambni in gospodarski politiki, včlanitev v Nato pa pomeni odpoved delu suverenosti, saj smo s tem vezani na njegovo politiko in politiko ZDA (Kovačič 2002, 50). Vendar pa država statusa nevtralnosti ne pridobi le tako, da ga razglasi, temveč tako, da ji ga druge države priznajo, kar je določeno z mednarodnimi pogodbami. V Evropi je pet držav (Švica, Avstrija, Švedska, Finska, Irska), ki so nevtralne ali vodijo politiko nevtralnosti. Nevtralne države same zagotavljajo svojo nacionalno varnost in morajo same skrbeti za vse oblike obrambe (UVI 2004). Rupel je na temo slovenske nevtralnosti v predavanju na fakulteti za družbene vede leta 2001 dejal: »Slovenija ne more postati "dolina miru", se izključiti iz sedanjih konfrontacij, zato se ne more izogniti članstvu v Natu. Slovenijo bi imeli za sebično, če bi se odločila za nevtralnost« (Ministrstvo za zunanje zadeve RS).

Ponavadi je politika nevtralnosti (primer Avstrije) povezana z zelo nizko obremenitvijo gospodarstva z obrambnimi stroški. Obrambni proračun nevtralnih zahodnoevropskih držav (v %BDP) so sledeči: Avstrija 0.9, Švica 0.8, Finska 1.2, Irska 0.5, Švedska 1.4 (glej Graf 3.1) (SIPRI 2009).

Graf: 3.1: Obrambni izdatki kot delež BDP

Ob tem pa je potrebo izpostaviti nekaj dejstev. Neutrálne države kot so Avstrija, Švica, Finska, Irski in Švedska imajo več desetletno tradicijo lastnih oboroženih sil, ki so zadostne za nacionalno obrambo, kar nikakor ni res za Slovenijo in Estonijo, ki sta še zmeraj v procesu prestrukturiranja obrambnih sil, ki sta jih podedovale ob osamosvojitvi. Kot piše Kotnik-Dvojmoč bi: »učinkoviti sistem oborožene nevtralnosti Slovenijo stal približno 3 do 4% BDP« (Igor Kotnik Dvojmoč, Mladina, 6.5.2002). Obenem pa imajo nevtralne države še vedno stroške povezane z Natom, saj vse zgoraj našete države sodelujejo v Svetu severnoatlantskega partnerstva in so članice Partnerstva za mir.

Prezelj je menja, da obrambna samozadostnost ter oborožena nevtralnost za Slovenijo nista možni. »Slovenija si s svojimi omejenimi kadrovskimi, materialnimi in finančnimi resursi ne bi mogla privoščiti "obrambne samozadostnosti" niti oborožene nevtralnosti« (Prezelj v Tatalović, ur. 2008,45). Pričakovati, da bi Slovenija in Estonija lahko kot nevtralni državi zmanjšale obrambne izdatke pod nivo, ki ga zahteva članstvo v Natu, torej vsaj v kratkoročnem pogledu ni realno.

4 Varnostna situacija v 21. stoletju

Sodobni varnostni izzivi so izjemno zahtevni za majhne države. Nove grožnje varnosti, kot so terorizem, širjenje orožja za množično uničenje ter propadle in propadajoče države, ustvarjajo potrebe po novih varnostnih mehanizmih. Zato je z vidika študije primerov v obrambnem zavezništvu nujno, da varnost majhnih držav postavimo v kontekst varnosti v 21. stoletju.

Po razpadu dvopolne ureditve sveta se vojaška ogroženost vse bolj umika nevojaški (Malešič 2002, 119). Podatki stockholmskega inštituta za preučevanje miru (SIPRI 2009)

kažejo, da se število oboroženih spopadov po svetu v zadnjih letih zmanjšuje, med njimi pa prevladujejo znotraj državni spopadi in terorizem (Malešič 2002, 119). Leta 2006 se je na ozemlju današnje EU zgodilo kar 498 terorističnih napadov. Posledica velike večine teh napadov je bila le materialna škoda in njihov namen ni bil povzročiti smrtnih žrtev (Dolenc 2008). Vendar pa v začetku tretjega tisočletja obstaja po soglasnih ocenah vojaških izvedencev zanemarljivo majhna verjetnost, da bi prišlo do izbruha svetovne vojne, za kakršno sta se oba bloka skoraj pol stoletja oboroževala in urila svoje oborožene sile (Žabkar v Bebler, ur. 2005, 129). Skladno s tem so vojne in oboroženi spopadi, ki se odvijajo v nerazvitih delih sveta, postali tisti dejavniki, ki predstavljajo največje tveganje za uspešen potek globalizacije. Najnovejša znanstvena dognanja ne puščajo dvoma, da se globalno in regijska podnebja korenito spreminjajo zaradi globalnega segrevanja, kar bo v 21. stoletju konkretno vplivalo na varnost celotne mednarodne skupnosti. Četrto poročilo Organizacije združenih narodov, izdano leta 2007, je ugotovilo, da posledice globalnega segrevanja predstavljajo predvsem dvig morske gladine, povečanje števila beguncev, vse bolj močne tajfune in hurikane, suše, poplave, požare, resne izbruhe bolezni ter zmanjšan donos letin (Mazo v Huxley in Nicoll 2008, 140). Vse to pa predstavlja nove vire ogrožanja. »Več kot je različnih virov ogrožanja, bolj multifunkcionalne mehanizme za njihovo obvladovanje potrebujemo. Pri tem je zaznaven paradoks hkratne funkcionalne specializacije in univerzalizacije varnostnih mehanizmov« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 165). Za obrambo Evrope niso potrebne in tudi v prihodnje ne bodo več potrebne nekdanje množične »evrocentrične« redne oborožene sile, niti še bolj množične rezervne enote, ki bi se jih lahko v primeru napetosti pospešeno mobiliziralo. Celo za klasične regionalne vojne, v katerih bi morebiti sodelovale države članice Nata, niso več nujne velike armade. Dober primer za to je prva zalivska vojna leta 1991, v kateri so imele zavezniške sile, ki so posredovale proti klasični milijonski armadi Iraka, z le eno sedmino sil, s katerimi je v 2. svetovni vojni Nemčija napadla Sovjetsko zvezo.

Ob vsem tem pa je treba poudariti, da v 21. stoletju v zahodnih liberalnih demokracijah prihaja do zmanjšanja obrambnih proračunov, ob tem pa se pojavi problem objektivne ocene groženj. V obdobju zmanjševanja obsega obrambnih proračunov se namreč krepi pojav, ki je znan pod imenom "vojaški alarmizem", nanaša pa se na pretiravanje vojaških organizacij glede možnih vojaških groženj, s katerimi le-te želijo vzdrževati obstoječo raven vojaške porabe in obsega oboroženih sil« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 73).

Vsekakor pa gre pri majhnih državah z varnostnega vidika za funkcijo njihovega preživetja in je za njihovo obnašanje v mednarodni skupnosti pomembno zlasti njihovo

neposredno varnostno okolje. Urejeni in stabilni sosedski odnosi ter medsebojno sodelovanje so za varnost in stabilnost najbližjega (meddržavnega, sosedskega) okolja zelo pomembni (Jazbec 2007, 67). Država, tako majhna kot tudi velesila, pa v sodobnem kompleksnem varnostnem okolju, ki zaznamuje 21. stoletje, nikakor ne sme ostati pasivna. Uresničevanje nacionalne varnosti države je namreč neločljivo povezano z zagotavljanjem mednarodne varnosti, saj učinki negativnih varnostnih procesov v okolju države neposredno in posredno zadevajo tudi njeno varnost (Malešič 2002, 138).

4.1 Slovenska varnostna situacija

Kot piše Iztok Prezelj, se Slovenija ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja ni srečevala z eksplicitnimi in močnimi varnostnimi problemi (Prezelj v Tatalović, ur. 2008,43). Kljub temu pa je slovenska politična elita močno podprla članstvo v Natu kot garant varnosti v prihodnosti. »Slovenija trenutno ni vojaško ogrožena, vendar če nekoč v prihodnosti bo, bi se zdela, gledano nazaj, naša zavrnitev ponujene roke neverjetno neodgovorna« (dr. Janez Drnovšek, predsednik vlade, DZ, 16.1.2002, v Kovačič 2002, 26).

Ker je severna sosedja Avstrija omejena s statusom stalne nevtralnosti, je leta 1998 Bučar zapisal, da Sloveniji »ostaja edina možna grožnja torej njena južna sosedja Hrvaška« (Bučar v Zajc, ur. 1998, 53). Ta percepcija grožnje pa se je v sledečem desetletju spremenila. Leta 2009 so tako poslanci v slovenskem parlamentu s 75 glasovi za in 11 proti ratificirali vstop Hrvaške v Nato (STA 2009). Hrvaška je članica Nata in s tem slovenska zaveznica postala 1. aprila leta 2009. Ob tem je slovenski zunanji minister Žbogar podal sledečo izjavo: »ob šestdeseti obletnici Nata se bosta šestindvajsetim članicam pridružili še dve novi: Albanija in Hrvaška. Slovenija pozdravlja to širitev, saj predstavlja prvi korak na poti večjega pridruževanja Zahodnega Balkana evroatlantski povezavi ter posledično prispeva k večji varnosti in stabilnosti tega najbolj nemirnega dela Evrope po drugi svetovni vojni« (MZZ 2009). Iz izjave je možno izbrati pomembno vlogo, ki jo v primeru slovenske varnostne situacije igra Zahodni Balkan ter Balkan v celoti. Na območju Balkana je možno identificirati več med seboj povezanih kriz, ki negativno učinkujejo na slovensko nacionalno varnost. V prvi vrsti so tu med sosedski spori nekaterih držav: bolgarsko nep priznavanje makedonskega jezika, grško nasprotovanje ustavnemu imenu "Republika Makedonija", Severni Epir med Albanijo in Grčijo, idr. Z varnostnega vidika je pomemben tudi nedorečen status Kosova. Tako je več kot očitno, da je »slovenski nacionalni interes je ohranitev neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti v razmerah pospešenega vključevanja v mednarodne integracije. To omogoča članstvo v Natu« (MZZ 2009).

Slovensko članstvo v Natu tudi ni sprožilo političnih reakcij, ki bi se lahko smatrale kot destabilizirajoče za njeno varnostno okolje. »Ruska nasprotovanja članstvu v Natu za nekdanje komunistične države, ki niso bile del Varšavskega pakta, so bila znatno manj glasna v primerjavi z nasprotovanjem vstopu v Nato nekdanjih držav članic Varšavskega pakta. Že leta 1997 Ruski funkcionarji niso nasprotovali slovenskemu vstopu v Nato.« (Yoda 2005, 85).

S članstvom v Natu smo bili v Sloveniji v preteklih letih priča številnim pomembnim spremembam. Slovenija je ne samo občutno zmanjšala številčnost svojih oboroženih sil, temveč je tudi opustila obvezno vojaško usposabljanje mlade populacije in dopolnjevanje Slovenske vojske v miru z vojaškimi obvezniki. Mirnodobna Slovenska vojska je v celoti profesionalizirana, v njej delujejo le še poklicni vojaki, podčastniki in častniki (Zorc v Bebler, ur. 2002, 114).

Slovenska vojska je s članstvom v Natu vstopila v položaj, v katerem ima obveznosti braniti domovino in prispevati k svetovnemu miru. Nalog iz slednjega je vse več, o neposredni obrambi domovine pa je vedno manj besed. To je po svoje naravno, saj je v sodobnih razmerah obramba domovine najbolj uspešna, če nam uspe utrditi mednarodni mir tako da se potreba po neposredni obrambi domovine niti ne bo pojavila (Türk 2008, 7).

4.2 Estonska varnostna situacija

Varnostna situacija v Estoniji je direktno odvisna od sprememb v mednarodni skupnosti. Grožnje, ki zahtevajo odgovor Estonskih varnostnih mehanizmov pa so tako v mednarodni skupnosti kot celoti v zadnjih desetletjih postale veliko bolj diverzificirane. Članstvo v Natu je Estonijo izpostavilo problemom in konfliktom v regijah, geografsko in kulturno nekoč zelo oddaljenih od interesnega področja Estonije.

Za razliko od Ukrajine in nekaterih drugih naslednic Sovjetske Zveze, je Estonija ob osamosvojitvi od Sovjetske Zveze zahtevala takojšen in popoln umik ruskih vojaških sil z njenega ozemlja. Estonske sile so se bale, da bi te velike in dobro oborožene vojaške sile lahko predstavljale grožnjo novo nastali suvereni državi (Schürmann v Mattox, 220).

Estonija je po ponovni osamosvojitvi leta 1991 izdelala dva Nacionalna Varnostna koncepta (leta 2001 in 2004) ter dve Nacionalni vojaški strategiji (leta 2001 in 2005). Nacionalna varnostna strategija iz leta 2005 ni zaznavala nobene direktne varnostne grožnje in je smatrala za neverjetno, da bi Estonija podlegla zunanjim vojaškim pritiskom po spremembi notranje oziroma zunanje politike. Dokument je naštel več nevojaških

groženj, etnični konflikti, organizirani kriminal, širitev orožja za množično uničenje (Estonian Ministry of Defence 2005, 3). Na te grožnje pa lahko Estonija le s težavo odgovori sama. Estonske varnostne sile so izjemno omejene in s tem posledično tudi njena zmožnost nacionalne obrambe. Obenem estonske varnostne sile zaznamuje naborniška narava. Ustava republike Estonije predvideva obvezno služenje vojaškega roka za vse fizično in mentalno zdrave moške. Trajanje služenja vojaškega roka je med 8 in 11 mesecev. Velikost estonske stalne sestave oboroženih sil, v času miru, je okrog 3800 (3300 pripadnikov pehote, 300 pripadnikov mornarice ter 200 pripadnikov zračnih sil), od njih je približno 1500 nabornikov. Načrtovana velikost operativne strukturev času vojne je 16.000 pripadnikov (Estonian Defense Forces 2009). Eden izmed večjih primankljajev estonske nacionalne varnosti je tudi zagotavljanje varnosti v svojem zračnem prostoru. Estonija je sicer dobro opremljena za nadzor svojega zračnega prostora, ampak ji manjka možnost zaščite le- tega (air-policing) v času miru. Estonija je tako za obrambo svojega zračnega prostora povsem odvisna od zaveznic (Estonian Ministry of Defence 2009).

Estonska zgodovina je odigrala pomembno vlogo pri percepciji ogroženosti, kot jo vidijo njeni državljani. Predvsem pomembne pri oblikovanju javnega zaznavanja varnosti/nevarnosti v Estoniji so zgodovinske izkušnje, ki vplivajo tako na javno mnenje kot na odločitve politične elite. Najbolj vplivna so leta med 1940 in 1991, ko je bila Estonija del Sovjetske Zveze (Mannik v Archer 2008, 149). Leta 1992 je 70 odstotkov Estoncev in 30 odstotkov ne-Estoncev smatralo direktni vojaški napad na Estonijo kot možen. Leta 2000 je le še 33 odstotkov Estoncev menilo, da je takšen napad na Estonijo možen. Leta 2004, ko je Estonija postala članica Nata, je takšno grožnjo za možno smatralo le še 14 odstotkov (Mannik v Archer 2008, 147). Vojaški napad na Estonijo s strani druge države je bil glede na javnomnenjsko raziskavo, izvedeno leta 2006, malo verjeten, le 17 odstotkov etničnih Estoncev in 8 odstotkov ne-Estoncev je tak scenarij smatralo za verjeten (Estonian Ministry of Foreign Affairs 2006b). Javnomnenjska razlika dobro pokaže grožnjo Rusije, ki jo etnični Estonci čutijo veliko bolj izrazito kot 300.000 pripadnikov ruske manjšine,³ ki živi v Estoniji.

Napet odnos z Rusijo pa ni pomemben samo v percepciji groženj s strani javnosti. Mnogi avtorji so razdvojeni pri ocenjevanju potencialne grožnje, ki jo Estoniji in drugim baltskim državam predstavlja Rusija. Tako Baranovsky trdi, da »največjo težavo v odnosih med Rusijo in baltskimi državami predstavljata na eni strani rusko prizadevanje za dominantno vlogo v post-sovjetskem geopolitičnem prostoru ter želja baltskih držav o distanciranju od

³ Estonija rusko manjšino ne smatra za manjšino v pravnem pomenu, kar dodatno povečuje trenja med Estonijo in Rusijo (Amnesty International 2006, 4).

Rusije na drugi strani« (Baranovsky v Grizold 199, 25). Kaufman pa obratno trdi, da »Rusija trenutno ne predstavlja grožnje baltskim državam in je tudi v prihodnosti ne bo, vkolikor se na oblast ne povzpne ekstremistično nacionalistična politična opcija« (Kaufman 2002, 2). Korporacija RAND, vodilni ameriški think-tank, med najbolj možne vojaške grožnje Estoniji uvršča predvsem potencialne vojaške krize v Estonski bližini in ne nujno njeno sosedo (RAND v Yoda 2005, 66).

Za bremena, ki so povezani s članstvom v Natu, države članice dobijo obljubo, da jih bodo druge države članice v primeru napada branile. V teoriji je to povsem realna možnost, vendar pa je ravno problem obrambe Estonije dober primer dejstva, da je obljubo lažje dati kot jo uresničiti. Estonska geografska majhnost in majhnost njenih oboroženih sil pomeni, da ima Estonija izjemno majhno možnost, da bi žrtvovala svoje ozemlje v zameno za pridobljen čas, v katerem bi ji na pomoč lahko priskočile njene večje in vojaško bolj opremljene zaveznice. Talin, prestolnica Estonije, je od Ruske meje, njenega najbolj potencialnega agresorja, oddaljen le 200 kilometrov, estonsko drugo največje mesto Tartu pa le 30 kilometrov. Zaščita Estonije bi tako zahtevala takojšnjo mobilizacijo velikega števila pehote, ki pa ni možna, saj Nato sile ne želijo izzivati Rusije s kopičenjem vojaških zmogljivosti na njenih mejah. Poleg zemeljske zaščite bi sile Nata morale hitro doseči tudi zračno prevlado ne le nad baltskim litoralom ampak tudi globoko nad ruskim teritorijem. Logistična podpora pa bi se morala zanašati predvsem na manj zanesljive morske poti, kar bi pomenilo, da bi zaveznice morale izjemo hitro onesposobiti tudi rusko baltsko floto (Kaufman 2002, 1-5).

Varnostna situacija Estonije je torej pogojena predvsem z njenim odnosom z Rusijo ter odkar je članica Nata tudi z odnosom Nata do Rusije.

5 Zveza Nato

Zveza Nato je bila uradno ustanovljena leta 1949 kot sredstvo za zaščito Zahodne Evrope pred sovjetsko invazijo (Russett in Starr 1992, 176). »Severnoatlantska zveza predstavlja edino institucionalizacijo čezatlantske povezave. Način, na katerega Nato povezuje Severno Ameriko z Evropo, je pomemben ne le zaradi jasne povezave skupnih norm, ampak predvsem zato, ker predstavlja najbolj učinkovit način organizacije skupnih čezatlantskih varnostnih odnosov« (Medcalf 2006, 181). Transatlantsko partnerstvo pa ne vsebuje le varnostno-politične komponente, temveč ga zaznamuje večdimenzionalni značaj, ki posebej vrednote zahodne liberalne demokratične civilizacije (demokracijo, vladavino prava in tržno ekonomijo) ter skupno filozofsko-politično dediščino.

Ključni vzvod zavezništva predstavlja avtomatična zaščita članic pod 5. členom Severnoatlantske pogodbe. »Avtomatičen odziv se lahko sproži, ko imajo članice, ki so nosilke efekta odvrnitve na napadenem področju, dovolj velike investicijske interese, vojaške sile, državljane oziroma druga sredstva, ki bi pomenili veliko izgubo v primeru napada. Med hladno vojno je tako veliko število ameriški vojaških sil na ozemlju zahodne Evrope predstavljalo sprožilec za ameriški odgovor na napad na katero izmed državgostiteljic« (Sandler in Hartley 1999, 16).

Funkcija Nata kot organizacije, ki zagotavlja kolektivno obrambo z vidika mednarodnega prava, ni vprašljiva. Nato je kolektivna obrambna organizacija, obstoj takih organizacij pa je v skladu z načeli Ustanovne listine OZN. Znotraj Ustanovne listine OZN spadajo organizacije, kot je Nato, pod 51. člen, ki pravi: »Nobena odločba te ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti« (Ustanovna listina OZN). Čeprav ta člen specifično ne omenja zavezništev, so ga države interpretirale kot pravno podlago za oblikovanje vojaško-varnostnih zavezništev.

»Nato je brez dvoma eno izmed najuspešnejših in najbolj odpornih zavezništev kadarkoli ustvarjenih. Nato je prevedril neštete krize – izstop Francije iz integrirane vojaške strukture, Turško invazijo Cipra, udare vlade na Portugalskem, v Grčiji in Turčiji. Kljub tem in drugim izzivom pa je Nato preživel Sovjetsko Zvezo in Varšavski pakt ter močno pripomogel k zahodni zmagi hladne vojne« (Sandler in Hartley 1999, 1). Vse to pa v močno spremenjenem varnostnem okolju ne bi bilo možno, če se zaveznice, po razpadu Sovjetske zveze in s tem glavnega sovražnika, ne bi odločile za korenito transformacijo zavezništva. Kot piše Yoda, imajo, ko se varnostno okolje, v katerem zavezništvo obstaja, članice tri (policy) opcije: (1) ohranijo zavezništvo brez sprememb, (2) ohranijo zavezništvo in ga prilagodijo novim varnostnim razmeram, ali pa (3) zavezništvo razpustijo in izberejo neko drugo varnostno politiko (policy) (Yoda 2005, 7). Tako je po padcu Berlinskega zidu eden izmed večjih notranjih organizacijskih problemov Natapredstavljala razkol med idejo Nata kot sistema kolektivne obrambe in Nata kot sistema kolektivne *varnosti* – ali naj Nato svoje dejavnosti usklajuje bolj z členi od 3., 4., 5. in 6. Severnoatlantske pogodbe v smeri kolektivne obrambe članic, ali pa naj se transformira v oziroma postane del sistema kolektivne varnosti v skladu s preambulo Severnoatlantske pogodbe (Morrison 1995, 4).

5.1 Ustanovitev zavezništva in kratka zgodovina

Zveza Nato je nastala v napetem političnem ozračju, ki je sledilo koncu druge svetovne vojne. Med bolj neposredne grožnje tistega časa lahko navedemo grožnje suverenosti Norveške, Grčije, Turčije in drugih zahodnoevropskih držav, državni udar, ki ga je izvedla komunistična stranka junija 1948 na Češkoslovaškem ter nezakonita blokada Berlina s strani Sovjetske zveze aprila istega leta. Vse te grožnje so pripeljale do podpisa Bruseljske pogodbe leta 1948 s strani Belgije, Francije, Nizozemske, Luksemburga in Združenega kraljestva, v kateri so se podpisnice zavezale h gospodarskemu, socialnemu in kulturnemu sodelovanju ter kolektivni samoobrambi. 6. julija 1948 so se v Washingtonu sestali predstavniki ZDA, Kanade, Francije, Velike Britanije, Nizozemske, Belgije in Luksemburga. Le-te države so po uspešnih pogajanjih k podpisu večstranskega obrambnega sporazuma na območju severnega Atlantika povabile še Dansko, Nizozemsko, Islandijo, Norveško in Portugalsko. Skupaj so vse zgoraj našteje države 4. aprila 1949 podpisale Severnoatlantski sporazum – mednarodno pogodbo o ustanovitvi zveze Nato (Grizold 1999, 65).

Organizacija severnoatlantskega zavezništva predstavlja čezatlantsko vez, ki povezuje Evropo in Severno Ameriko v edinstveno obrambno-varnostno zavezništvo. Natov bistveni in trajni namen, zapisan v Washingtonski pogodbi, je varovati varnost vseh njegovih članic s političnimi in z vojaškimi sredstvi. V ta namen je Nato vse od svoje ustanovitve zagotavljal kolektivno obrambo članic. Natov osnovni cilj je torej varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi skladno z Ustanovno listino Združenih Narodov.

Med tradicionalne vloge Nata so ob njegovem nastanku spadale sledeče naloge: zagotavljanje kolektivne obrambe vsem članicam, ravnotežje ruski moči, ohranjanje položaja in vloge ZDA v Evropi in povezovanje Nemčije v zahodne varnostne strukture.

Težišče Severnoatlantske pogodbe je v 5. členu, ki določa, da bi bil napad na eno ali več članic napad na vse in da bi v tem primeru uporabili vse možnosti, ki jih za individualno in kolektivno obrambo predvideva 51. člen Ustanovne listine ZN. »Natov osnovni cilj je varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi ter v skladu s Severnoatlantsko pogodbo in Ustanovno listino Združenih narodov« (NATO Office of Information and Press 2001, 31). Kot je temeljne pomene Nata povzel dr. Jamie Shea, predstavnik Nata za stike z javnostjo, so le-ti štirje: »države članice soodločajo o njegovem nadaljnjem razvoju; Nato zagotavlja večjo možno varnost na stroškovno najbolj ugoden način; Nato je instrument za obvladovanje kriz; Nato je forum, kjer se izmenjujejo

mnenja o oblikovanju prihodnosti Evrope« (Shea v Kovačič 2002, 12).

Za razliko od drugih multilateralnih zavezništev hladne vojne, ki danes ne obstajajo več, je Nato po koncu hladne vojne in navkljub izginotju njegove glavne grožnje – komunizma, pridobil novo življenje s posredovanjem v balkanskih vojnah. Leta 1990 je tako zavezništvo sprejelo Londonsko deklaracijo, s katero je zavezništvo izjavilo, da bo glede na negotovo prihodnost Nato še naprej zagotavljal vojaško zaščito držav članic. Obenem je zavezništvo napovedalo, da ne le, da bo obstajalo tudi še po odpravi dvopolne delitve sveta, ampak bo svojo vlogo tudi razširilo na krepitev varnosti in stabilnosti v celotni Evropi. Zavezništvo »lahko pomaga graditi strukture bolj združenega kontinenta, podpira varnost in stabilnost s pomočjo skupnega zaupanja v demokracijo, pravice posameznika in miroljubno reševanje sporov« (Londonska deklaracija, čl.2).

Leta 1991 je Nato sprejel nov dokument Strateški koncept zavezništva, v katerem je ugotovil, da je bila »grožnja sočasnega vseobsežnega napada na vseh Natovih evropskih bojiščih odpravljena in tako ni več središče zavezniške strategije« (Strateški koncept zavezništva 1991, 8. člen). Ta strateški koncept je temeljne naloge Nata definiral kot: varnost, posvetovanje, odvracanje in obramba ter ohranjanje strateškega ravnotežja (Vegič v Jelušič, ur. 2005, 80). Mirovne operacije niso bile izrecno omenjene, vendar je strateški koncept dopuščal, da so lahko zaveznice pozvane »k prispevku h globalni stabilnosti in miru z zagotavljanjem sil za misije Združenih narodov« (Strateški koncept zavezništva 1991, 42. člen). Kot piše Vegič je celotna devetdeseta leta prejšnjega stoletja zaznamovalo intenzivno preoblikovanje Nata, med najbolj korenite spremembe pa je sodil razvoj zmogljivosti in konceptov za krizno upravljanje in mirovne operacije. Pri izvajanju mirovnih operacij se je uveljavilo načelo, da mandat zanje zagotavlja OZN ali OVSE, Nato pa se vanje vključuje na poziv ene o teh dveh organizacij (Vegič v Jelušič, ur. 2005, 80).

Drugi strateški koncept, sprejet leta 1999 na vrhunskem zasedanju zavezništva v Washingtonu, je k seznamu nalog Nata dodal dve novi nalogi: krizno upravljanje (*crisis management*) in partnerstvo (*partnership*). Strateški koncept pa ne omenja več naloge ohranjanja strateškega ravnotežja, saj so se odnosi z Rusijo spremenili do te mere, da to ni bilo več potrebno. Najbolj pomembna novost pa je tudi možnost, da Nato prevzame izvajanje mirovnih operacij. Dejansko je to pomenilo post-hoc usklajevanje načel strateškega koncepta z že obstoječo prakso. Nato je namreč svojo prvo obsežno mirovno operacijo (IFOR) pričel izvajati že leta 1995. Ta strateški koncept Nata opredeljuje severnoatlantsko območje kot jedro za delovanje Nata, obenem pa poudarja svetovne

okolščine, ki prav tako vplivajo na varnost njegovi članic. Ta koncept izraža čezatlantsko soglasje o novih vlogah Nata pri ohranjanju miru, vzpostavljanju miru, razširjanju partnerstva in zagotavljanju vse-evropske stabilnosti (Grizold v Malešič).

Terorističen napad na Svetovni trgovski center v New Yorku 11. septembra 2001 je za Nato pomenil največjo spremembo po padcu Berlinskega zidu. Spremenil je Natovo strateško okolje in njegov varnostni program. Že naslednji dan je najvišji organ Nata, Severnoatlantski svet, sprejel sklep brez precedenta v njegovi dotedanji zgodovini. To je bilo prvo in do sedaj edino aktiviranje 5. člena severnoatlantskega sporazuma. V nasprotju z njegovim izvornim namenom pa je bilo to aktiviranje solidarnostnega jamstva za obrambo celinskega dela ZDA in ne ozemelj evropskih zaveznic (Bebler v Malešič, ur. 2006, 31). Na srečanju v Reykjaviku maja leta 2002 pa so zunanji ministri zavezništva dokončno potrdili pravico Nata, da posreduje tudi 'zunaj območja' (out of area operations) (Grizold v Maelšič, ur. 2006, 16). Večina operacij, ki jih Nato dandanes izvaja, so dolgoročne misije za stabilizacijo, v katerih morajo vojaški in civilni delavci tesno sodelovati, da bi izpolnil svoj mandat. Nato mora zato določiti politično strategijo, ki mu bo pomagala sodelovati politično v kontekstu, v katerem že sodeluje vojaško (Grizold v Malešič, ur. 2006, 19).

Konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije so kmalu po tem, ko je Nato pričel z preoblikovanjem svoje strategije, pokazali, da bo potrebno posredovanje mednarodne skupnosti. Februarja 2004 je prišlo do prvega oboroženega posredovanja Nata, ko so zavezniška letala sestrelila štiri srbska bojna letala, 10. aprila 1994 pa je Nato proti srbskim enotam v Bosni izvedel prvi ofenzivni zračni napad v svoji zgodovini (Grizold v Bebler, ur. 2005, 193). Natova operacija Načrtna sila (Deliberate Force) v Bosni in Hercegovini leta 1995 ni bila le prva zračna akcija, ki se jo je zavezništvo lotilo, ampak je pomenila tudi praktično stran razprave 'zunaj območja' (out of area operations), ki je v Natu potekala vse od zgodnjih devetdesetih let. Natov cilj vključitve v vojno v Bosni je bil nuditi podporo za izvedbo gospodarskih sankcij OZN, embarga orožja in zagotoviti območje prepovedi poletov ter zagotovitev vojaškega načrtovanja. Kot pišeta Pardew in Bennet, so ukrepi Nata pomagali omejiti konflikt in reševati življenja, niso pa zadoščali, da bi z njimi končali vojno (Pardew in Bennett v Malešič ur. 2006, 15). Po Daytonskem sporazumu je Nato prvič uporabil enote za vzdrževanje miru, sestavljene iz 60.000 vojakov, kar je bistveno prispevalo k preoblikovanju njegove identitete po koncu hladne vojne. Razprava, ki je potekala pred uporabo zračnih sil, je bila ena izmed najbolj spornih v zgodovini Nata, saj Nato ni dobil mandata VS OZN. Ta operacija je vzpostavila temelje

za veliko večji razpon operacij Nata, ki ne spadajo več le pod 5. člen in s katerimi Nato presega golo vzdrževanje lastne kolektivne obrambe (Grizold v Maelšič, ur. 2006, 15). Sledila je operacija Združena Sila in uporaba 50.000 vojakov na ozemlju Kosova; s tem je Nato zajel območje, za katerega je ocenil, da zadeva njegovo varnost do tolikšne mere, da si zasluži vojaško posredovanje (Grizold v Maelšič, ur. 2006, 16).

Nekatere operacije Nata na Balkanu je leta 2003 pričela prevzemati EU (Grizold v Bebler, ur. 2005, 196). Na vrhunskem zasedanju v Istanbulu leta 2004 je Nato sprejel naslednji dve smernici, ki zadevata obrambo sil članic. Dogovorili so se, da mora biti 40 odstotkov skupnih kopenskih sil vsake države strukturiranih, pripravljenih in opremljenih za operacije pod vodstvom Nata, ter da mora biti 8 odstotkov skupnih kopenskih sil stalno udeleženih v operacijah ali v stalni pripravljenosti.

5.2 Slovenija in Nato

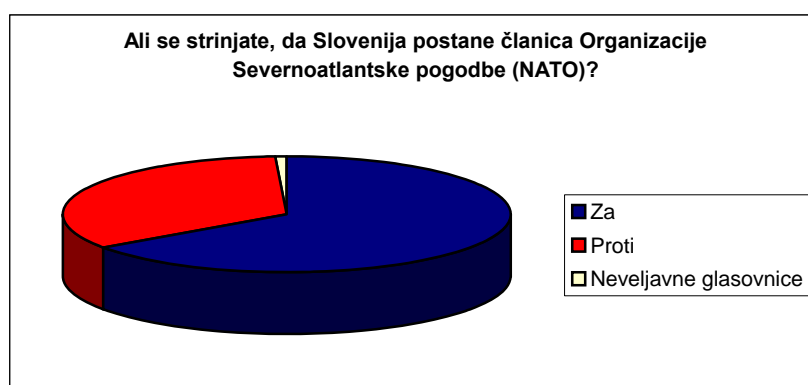
Slovenija si je že ob osamosvojitvi leta 1991 za enega izmed prioriternih zunanje-političnih ciljev zastavila članstvo v Severnoatlantskem zavezništvu. Slovenija se je za članstvo v Natu odločila zaradi temeljnih vrednot, ki jih ta organizacija zagovarja, pa tudi zaradi svojih strateških varnostnih interesov in varovanja vitalnih državnih interesov (MZZ 2009). Vojaški poseg Jugoslovanske armade v Sloveniji leta 1991, poskus s silo urediti celotno jugoslovansko krizo ter neučinkovitost mednarodnih varnostnih mehanizmov in instrumentov pri reševanju te krize, so pripomogli k oblikovanju spoznanja, da mora država zagotoviti svojo nacionalno varnost z vojaškimi in nevojaškimi instrumenti, primerno uravnoteženimi in organiziranimi v sistemu nacionalne varnosti (Grizold 1999, 130). Svojo pot v Nato je začrtala že takoj ob osamosvojitvi, saj je bila prepričana, da bo kot članica Nata lažje branila težko pridobljeno samostojnost in se aktivneje vključevala v reševanje novih varnostnih izzivov. Januarja leta 1994 je ta ideja tudi formalno postala del zunanje politične usmeritve Slovenije, ko je Državni zbor Republike Slovenije sprejel dopolnila k Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti. Članstvo Slovenije v Natu je bilo zastavljeno kot državni projekt. To pomeni, da nista bili samo zunanje in obrambno ministrstvo tisti instituciji, ki sta načrtovali in izvajali potrebne aktivnosti. Proces je skozi medresorsko delovno skupino za Nato zajel vso državno upravo (Jazbec 2007, 90). Še istega leta se je Slovenija 30. marca med prvimi vključila v Partnerstvo za mir (PzM) in še isto leto postala pridružena partnerica v Severnoatlantski skupščini (NAA). Leta 1995 je Slovenija nadaljevala svojo pot z oblikovanjem in predajo prvega Individualnega partnerskega programa ter prvo udeležbo pripadnikov Slovenske vojske na vaji Partnerstva za mir v ZDA. Med nadaljnje

pomembne korake k polnopravnemu članstvu Slovenije v zvezi Nato štejejo začetek Individualnega dialoga leta 1996, napotitev slovenskih vojakov v SFOR ter ustanovitev Misije Republike Slovenije pri NATO. Na vrhunskem zasedanju Nata v Madridu julija leta 1997 so bile k članstvu v Natu povabljene le Češka, Madžarska in Poljska. V uradnih stališčih ZDA je bila zavrnitev povabila Slovenije utemeljena z dejstvom, da notranje reforme niso bile dovolj daljnosežne, da bi opravičevale povabilo (Grizold v Bebler, ur. 2005, 193).

Leta 1998 je vlada predstavila Nacionalno strategijo Republike Slovenije za vstop v NATO. Istega leta je v Sloveniji potekala velika vojaška vaja "Cooperative Adventure Exchange '98" v kateri je sodelovalo več kot 6000 vojakov iz držav članic NATO in partnerskih držav. Države članice NATO so na vrhu v Washingtonu aprila 1999 sprejele Akcijski načrt za članstvo. Temu je sledilo še pet predaj in oblikovanj Akcijskega načrta za članstvo Slovenije. Na vrhu Nata v Pragi 21. in 22. novembra 2002 je bila Slovenija skupaj z Estonijo Bolgarijo, Litvo, Latvijo, Romunijo in Slovaško povabljena, da začne pristopne pogovore za članstvo v Natu.

Leta 2003 je Slovenija izvedla referendum z referendumskim vprašanjem: Ali se strinjate, da Republika Slovenija postane članica Organizacije Severnoatlantske pogodbe (NATO)? Rezultat referenduma je bil pozitiven, saj je 66,08% volivcev odgovorilo da in le 33,92% z ne (glej Graf 5.2.1).

Graf 5.1: Rezultat referenduma o vstopu v Nato (Slovenija)

Državni zbor Republike Slovenije je nato 24. februarja 2004 sprejel zakon o ratifikaciji Severnoatlantske pogodbe. Slovenija je tako 29. marca postala polnopravna članica Severnoatlantskega zavezništva.

Dodaten razlog za včlanitev v obrambno zvezo je tudi majhnost Slovenije in s tem njene omejene možnosti zagotavljanja zadovoljive obrambe le s svojimi oboroženimi silami. Kot je izjavil Drnovšek, tedaj v vlogi predsednika Vlade Republike Slovenije: »Če postavimo stvari povsem enostavno, Slovenija kot majhna država najbrž nikoli ne bo mogla vzpostaviti tako močne lastne vojske, da bi zagotovila obrambo, kakršno ponuja alternativa, ki je v tem primeru zveza NATO. Mislim, da ima majhna država veliko razlogov za to, da se vključi v kolektivni sistem varnosti« (Natopis 2003).

5.3 Estonija in Nato

Estonska varnostna politika se je orientirala v smer integracije v mednarodne varnostne organizacije kmalu po ponovni osamosvojitvi Estonije leta 1991. Estonska politična elita je potrditev vrednot zahodnih liberalnih demokracij, podobno kot slovenska, videla prav v članstvu v Natu in EU. Prva samostojna estonska vlada, oblikovana na volitvah septembra leta 1992, je takoj postavila vključitve v EU in Nato za prioriteta cilja zunanje politike. Temu je decembra leta 1993 sledila skupna izjava predsednikov vseh treh baltskih držav, da smatrajo vključitev v NATO kot ključnega pomena za varnost.

Estonija se je tako 3. februarja leta 1994 pridružila Partnerstvu za mir (PzM) ter oktobra istega leta sodelovala v prvi vojaški vaji Nata, Duh sodelovanja '94 (Spirit of cooperation '94). Novembra 1994 je v koordinacijsko celico Partnerstva (Partnership coordination cell) poslala prvega častnika. Leto 1994 je bilo za Estonijo pomembno tudi zato, ker so se tega leta iz estonskega ozemlja dokončno umaknile še zadnje ruske sile. Marca 1995 je Estonija Natu predstavila svojo prvo verzijo Individualnega partnerskega programa. Estonija je uradno odprla svojo misijo pri NATU junija 1998 (Männik v Archer, ur. 2008, 139).

Vprašanje baltskega članstva se je znotraj samega zavezništva na politični agendi prvič pojavilo leta 1996, ko so Severnoatlantski zavezniki razpravljali o naslednjem valu širitve Nata. Nobena skrivnost ni, da je bil razlog za neuspešnost v prvem valu priključevanja Estonije, Latvije in Litve prevelik politični strošek, povezan s članstvom Baltskih držav. Nasproti ekonomskim in socialnim napredkom v teh treh državah je logika pristopa "Rusija pred vsemi" pomenila, da so zavezniki smatrali, da bi povabilo baltskih držav lahko imelo negativne posledice za Rusijo; negativni vpliv na rusko demokracijo bi povrnilo Rusijo v avtoritarni režim ali pa celo obnovila napetosti med nekdanjima blokoma (Männik v Archer, ur. 2008, 140).

Aprila leta 1999 se je nato Estonija vključila v oblikovanje Akcijskih načrtov za članstvo.

Na vrhu Nata v Pragi 21. in 22. novembra 2002 je bila Estonija skupaj s še sedmimi državami srednje in vzhodne Evrope povabljena, da začne pristopne pogovore za članstvo v Natu. Februarja 2003 je estonski obrambni minister Sven Mikser pojasnil, da v Estoniji ne bo referendum na temo članstva v Natu. Minister je podal mnenje estonske vlade, da članstvo v Natu v Estoniji uživa visoko podporo javnosti ter da med političnimi strankami, kar zadeva članstvo, obstaja nacionalni konsenz (Estonian Ministry of Defence 2005). To je potrdila tudi javnomnenjska raziskava, izvedena oktobra leta 2005, ko je 73 odstotkov Estoncev podpiralo članstvo v Natu, 18% pa je članstvu nasprotovalo. 61 odstotkov anketirancev je imenovalo članstvo v Natu kot ključno varnostno garancijo za Estonijo (Estonian Ministry of Defence 2005).

Aprila 2004 je z visoko stopnjo nacionalne podpore Estonija skupaj z Bolgarijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in Slovenijo postala polnopravna članica Nata.

Estonija od priključitve zavezništvu v njem igra aktivno vlogo. Leta 2006 je tako Estonija sodelovala v dveh mirovnih operacijah Nata; KFOR in ISAF s 160 pripadniki oboroženih sil. Leta 2009 je skupaj z Litvo in Latvijo gostila veliko vojaško vajo Nata BLATOPS (Estonian Ministry of Foreign Affairs 2009). Namen vaje je bila predvsem promocija vzajemnega sodelovanja med vojnimi mornaricami držav članic in članicami programa Partnerstvo za mirna skupnih usposabljanjih po realnih scenarijih in v realnem okolju Nata.

6 Prednosti članstva v Natu

6.1 Delitev javne dobrine zavezništva: zastraševanje

Da bi čim bolj opredelili delitev bremen zavezništev, so ekonomisti predlagali teorijo javnih dobrin. Vse naprej od pionirske študije Olsona in Zeckhauserja (1966) se za vojaška zavezništva smatra, da si delijo čisto javno dobrino v obliki faktorja zastraševanja (deterrence). Zavezništva je mogoče uporabiti za okrepitev faktorja odvratanja s tem, da ustvarjajo bolj predvidljivo politiko, saj jasno izražajo politične zveze držav na formalni način (Russett in Starr 1992, 173).

Da bi se dobrina lahko smatrala za splošno javno dobrino, morata biti zadovoljena dva pogoja: (1) dobrina mora biti neizključujoča (*nonexcludable*) – torej mora biti na voljo vsem članicam zavezništva, potem ko je enkrat zagotovljena; primer nuklearnega dežnika, (2) dobrina mora biti netekmovalna (*nonrival*) – možnost uporabe ene vrednosti ene dobrine je neodvisna od števila članic. Če povzamemo, so dobrine, pri katerih ni možnosti za tehnično izključitev posameznika iz potrošnje, obenem pa izključitev ni zaželena. Javne

dobrine so tiste dobrine, za katere je izključevanje tehnično sicer možno, ni pa zaželeno, ker so mejni stroški oskrbe dodatne osebe enaki nič« (Stanovnik 2002, 8).

Zaradi revolucionarnih sprememb v vojni tehniki, kot je na primer izum orožja za množično uničenje, medcelinskih in globalnih raket, nekatere države menijo, da morajo nasprotnika stalno zastraševati. To pomeni, da vzdržujejo del strateških jedrskih sil v stalni pripravljenosti in s tem preprečujejo možnost nenadnega nasprotnega napada. V zvezi s tem je bil v vojnem izrazoslovju ustvarjen nov izraz, in sicer »mirnodobna vojna pripravljenost oboroženih sil« (Benko 1997, 271). V ta termin spadajo "targetiranje" vojnih ciljev v raketnih bazah, dežurna služba raketnih, letalskih in podmorniških jedrskih sil, vojne dispozicije kopenskih, zlasti pa moto-mehaniziranih sil, kar resnično ustreza stanju mobilizacije. Seveda je takšno stanje v nasprotju z določili v Ustanovni listini OZN (Benko 1997, 272).

Olson in Zeckhauser sta v svoji študiji dokazala, da »je javna dobrina, kot je zastraševanje, izpostavljena problematiki, da veliki agentje (zavezniki) nosijo finančno breme te dobrine tudi za majhne agente (zaveznike)« (Olson in Zeckhauser v Conbeare in drugi 1998, 3). Javne dobrine so ~~ket~~ večkrat žrtev zastonjkarstva (free-riding), saj lahko članice uživajo koristi take dobrine ne da bi same plačevale stroške za to isto javno dobrino. To izvira, kot pišeta Sandler in Murdoch, iz dejstva, da imajo velike zaveznice večjo iniciativo, da nudijo to dobrino, saj imajo več za izgubiti; večje število prebivalstva in močnejše gospodarstvo (Sandler in Murdoch 2000, 301). Olson in Zeckhauser sta to tudi dokazala, ko sta ugotovila, da pri obrambnih stroških pride do »očitne korelacije med obrambnimi stroški in ekonomsko močjo zaveznikov, izraženo v bruto domačem proizvodu« (Olson in Zeckhauser v Conbeare in drugi 1998, 3).

Primer neenakih bremen obrambe v zvezi Nato je nuklearni dežnik, saj vse članice koristijo javno dobrino v obliki nuklearnega zastraševanja, čeprav imajo nuklearne zmožnosti le Velika Britanija, ZDA in Francija. Ta oblika javne dobrine je netekmovalna zato, ker ko so nuklearni obrambni sistemi enkrat postavljeni, je njihov faktor zastraševanja pod doktrino medsebojno zagotovljenega uničenja (MAD) neodvisen od števila zaveznic oziroma števila prebivalcev, v katerih zaščito je uničenje zagotovljeno. Glede na to, da ni tekmovanja oziroma robnih stroškov, če prednosti te javne dobrine razširimo na dodatne agente, tudi ne obstaja razloga, da bi omejili velikost skupine, ki si te prednosti deli (Sandler in Hartley 1999,29).

Prednosti za vojaška zavezništva tako izvirajo iz tega, kar je zaščiteno tako s konvencionalnimi silami kot tudi z strateškim arzenalom. Če se strinjamo, da so te sile

razlog za uspešno obrambo držav, ter se strinjamo, da bi bila za majhne države vzpostavitev in vzdrževanje takšnih sil z vidika omejenih sredstev nemogoča, je članstvo v zavezništvu, kjer ta bremena prevzamejo močnejše sile, navkljub vsemu dobra odločitev.

6.2 Odprava varnostne dileme

Po Buzanu se države, ko razvijajo vojaška sredstva, srečujejo z dvema vrstama problemov: (1) s problemom, povezanim s posedovanjem vojaških sredstev in (2) s problemi, povezanimi z dejstvom, da vojaška sredstva posedujejo bolj ali manj vse države znotraj mednarodnega sistema. Če povzamem, prva vrsta problemov predstavlja tako imenovano obrambno dilemo, medtem ko je druga vrsta problemov znana kot varnostna dilema (Buzan 1991, 271).

Varnostna dilema se pojavi kot posledica nejasnosti glede vojaških sredstev in zunanjepolitičnih namenov. V mednarodnem sistemu države namreč svoje zunanjepolitične/vojaške odločitve sprejemajo v relaciji do drugih držav in njihovih zunanjepolitičnih/vojaških odločitev. Iz te situacije izvirata dva ločena problema: (1) problem identifikacije cilja vojaških dejavnosti drugih držav in (2) problem, kako odgovoriti na dejavnosti drugih držav. Kadar v mednarodni skupnosti obstaja konsenz, da so vse vojaške dejavnosti držav namenjene le samoobrambi, je verjetnost vojaškega posega majhna. V odsotnosti takega konsenza pa je velika možnost, da bo med državami prišlo do oboroževalne tekme, porasti napetosti in posledično zmanjšanja varnosti med državami (Wheeler in Booth 1992, 31). Včlanitev v obrambno zavezništvo torej državam lahko služi, da jasno izpostavijo cilje vojaških dejavnosti in le-tim pripišejo mednarodno sprejeto obrambno in humanitarno naravo. S tem se obranijo potencialne grožnje, da bi njihovo oboroževanje druge države lahko percipirale kot sovražno.

6.3 Prednosti kolektivne obrambe

V teku zgodovine je želja po kopičenju moči predstavljala glavni razlog, da so države sklenile zavezništva. Zavezništva omogočajo državam, da povečajo svoje vojaške zmogljivosti s tem, da pridobijo vojaške zmogljivosti drugih (Russett in Starr 1992, 171). »Sistem kolektivne obrambe naj bi tako znotraj okvira vojaško političnih in obrambnih zvez odvrčal oboroženo agresijo na eno ali več članic od zunaj, v primeru agresije pa bi zagotavljal skupno usklajeno obrambo vseh članic zveze« (Grizold v Bebler, ur. 2002, 178).

Konkreten primer kolektivne obrambe je za Estonijo in Slovenijo vprašanje zagotavljanja

zračne obrambe države. Varovanje štirih novih članic, Slovenije, Estonije, Litve in Latvije, držav, ki nimajo ustreznih zmogljivosti za zračno obrambo, je namreč v domeni Nata. Rešitev vprašanja zračne obrambe se tako znotraj zavezništva izvaja na temelju solidarnosti ostalih članic (Grizold 2005, 105).

Severnoatlantsko zavezništvo predstavlja orodje za izvajanje kolektivne varnosti po ugodni ceni, vendar se srečuje s problemi "free-ridinga", neučinkovite dodelitve sredstev ter nesorazmerne delitve bremen (Sandler in Murdoch 200, 324).

»Sistem kolektivne obrambe v okviru vojaško-političnih in obrambnih zvez naj bi odvrčal agresijo na eno ali več članic od zunaj, v primeru agresije pa bi zagotavljal skupno in usklajeno obrambo vseh članic zveze. Medtem ko sistem kolektivne obrambe zagotavlja obrambo svojim članicam zveze pred ogrožanjem od zunaj, *pa lahko spopade znotraj zveze odvrča le posredno*, na primer z razvijanjem vsestranskega sodelovanja med članicami na gospodarskem, političnem, kulturnem in drugih področjih« (Grizold 1998, 11).

Dober primer koristi kolektivne obrambe je zagotavljanje varnosti zračnega prostora nad baltskimi državami, ki ga od leta 2004 zagotavlja 16 zaveznic. Poljska je to opravljala med 15. marcem in 30. junijem 2008, Nemčija od 1. junija 2008 itd. Za zračni nadzor Baltskih držav (Estonija, Latvija, Litva) je po sporazumu poskrbel severnoatlantski svet (NAC). Kontrolni in rekrutni center CRC baltskih držav se nahaja v Karmelavu v bližini mednarodnega letališča v Kaunasu. Celotno sliko v realnem času pošiljajo v Natov kombinirani zračno operativni center (CAOC) v Kalkarju v Nemčiji, kjer vsako sliko analizirajo. Če radar zazna nepravilnosti, dajo znak za takojšen vzlet para lovcev za nadzor zračnega prostora, usmerjajo pa ju kontrolorji v Karmelavu. O tem, kako ravnati v primeru vojaške grožnje, odloča osebje v CAOC-u.

Dokler se leta 2004 Estonija, Latvija, Litva in Slovenija niso pridružile Natu, le Islandija in Luksemburg nista imela lastnih zračnih sil. Od 29. marca 2004 se v nalogah nadzora zračnega prostora (QRA-Quick reaction alert) nad baltskimi državami izmenjujejo letalstva različnih članic zveze Nato. Do junija 2008 je tako sodelovalo 13 članic.

Torej lahko potrdim, da ima sodelovanje v sistemu kolektivne obrambe za majhne države lahko razvidne prednosti, saj z vstopom v tak sistem majhne države večje sile prisilijo, da odgovarjajo za njihovo varnost.

6.4 Cenejša obramba

»Narava vojne se je v zadnjih sto letih spremenila bolj kot v zadnjih 3500 letih zahodne

civilizacije. Hitrost, s katero se pojavljajo nove tehnologije, spreminja naravo sodbenega vojskovanja hitreje kot kadarkoli doslej« (Mountcastle in Kaplan v Kotnik- Dvojmoč 2002, 247). Med vojaškimi izvedenci je doseženo popolno soglasje o tem, da se morajo moderne armade zato, da bi bile učinkovite, opreti na dosežke sodobne kibernetike, ergonomije, vesoljske tehnike, elektronike ter računalniške in raketne tehnike (Žabkar v Bebler, ur. 2002, 133). Obenem pa »zaradi omejevanja finančnih virov ni več mogoče oblikovati in vzdrževati visoko specializiranih sil za izvajanje točno določenih in samo teh nalog, ampak morajo biti vojaške enote hkrati visoko specializirane in multifunkcionalne.« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 165). Zavezništva predstavljajo verjetno najcenejši način, da majhne države lahko sledijo sodobnim tehnologija. Vojno tehnološki "gap" med velikimi silami ter majhnimi državami je z zaščito prvih – to je velikih sil – premoščen in varnost majhne države relativno zagotovljena (Benko 1997, 242). To se dobro kaže na področju izgradnje strateške in jedrske infrastrukture in vsaj močnejših konvencionalnih sil, saj so glede na obstoječo vojno tehnološko "delitev dela" med kategorijama držav majhne države v glavnem razbremenjene večjih ekonomskih prizadevanj na teh področjih (Benko 1997, 242).

Sodelovanje večjega števila članic pri nakup opreme pa pomeni tudi nižji delež stroškov, ki ga nosi posamezna država. Takšen primer je skupni nakup radarja z velikim dometom (*long-range*) podjetja Lockheed Martin. Estonija in Latvija sta se odločili za skupni nakup radarja, ki predstavlja sestavni element skupnega baltskega sistema zračnega nadzora (BALNET) in je povsem integriran v Natov sistem zračnega nadzora. Podobno je leta 2008 Nato začel tudi postopek skupnega nakupa treh do štirih letal C-17 globemaster III, ki lahko pristaja na neravnih in kratkih pristajalnih stezah in se za transportne namene uporablja po celem svetu. Države uporabnice (Bolgarija, češka, Estonija, Finska, Italija, Latvija, Litva, Madžarska, Nizozemska, Norveška, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Švedska in ZDA) bodo letala uporabljale sorazmerno z vložkom v nakup. To naročilo je bistveno povečalo evropske transportne zmogljivosti ter bo tudi majhnim državam povečalo zmožnost projekcij sil.

Poleg skupnih nakupov pa je z vidika cenejše obrambe pomembna tudi standardizacija opreme med državami članicami. Standardizacija znotraj Natovih sil znatno prispeva k združenim operativnim učinkovitostim vojaških sil zavezništva in daje priložnost za boljše izkoriščanje gospodarskih virov (Nato 2001, 180). Natove sporazume o standardizaciji za postopke in sisteme ter posamezne komponente opreme, znane pod imenom STANAG, razvija in razglša Natova Vojaška agencija za standardizacijo v sodelovanju s Konferenco

nacionalnih direktorjev za oborožitev in drugimi pristojnimi organi (Nato 2001, 181). S takšnim oblikovanjem, potrditvijo, izvajanjem in vzdrževanjem standardov za opremo in postopke, ki se uporabljajo na celotnem ozemlju zavezništva, Nato hitreje dosega povezanost in učinkovitost svoje obrambe. Obenem se obramba cen tudi na ravni celotnega zavezništva, saj lahko s standardizacijo zaveznice že v obdobju miru privarčujejo večje vsote. Center za strateške in mednarodne študije v Washingtonu je tako že leta 1974 ugotovil, da bi standardizacija in interoperabilnost orožja ter opreme pomenila več kot 10 milijard ameriških dolarjev prihrankov zavezništvu letno (Kapstein 1992, 165).

Kadar je obramba smatrana kot povsem čista javna dobrina med nekim številom zaveznic, sledijo nekatere pomembne implikacije: kot prvo, stroški obrambnih izdatkov se pričakuje, da bodo deljeni neenakomerno, velike, bogate zaveznice bodo nosile stroške manjših, revnejših zaveznic. To je znano pod imenom hipoteza izrabljanja (exploitation hypothesis). Če je "optimalna" količina obrambe za bogato zaveznico znaša 300 milijard dolarjev, medtem ko je ta optimalna količina za revno zaveznico 10 milijard dolarjev, potem lahko obrambni izdatki bogate zaveznice zagotovijo obrambne potrebe revne zaveznice, ne da bi ta za obrambo zapravila en sam cent. Seveda to temelji na premisi, da je obramba res povsem čista javna dobrina v toliko, da lahko obrambne provizije ene izmed zaveznic povsem zadovoljijo obrambne potrebe katerekoli druge zaveznice (Sandler in Hartley 1999, 31). Z vidika opravičevanja članstva majhnih držav v zvezi Nato to dejstvo, skupaj z prednostmi standardizacije ter skupnih nakupov, potrjuje hipotezo, da imajo majhne države možnosti (cenejše) obrambe na račun večjih zaveznic.

6.4.1 Zaščita jedrskega orožja

Natove jedrske sile prispevajo k miru in varnosti v Evropi s poudarjanjem nesmiselnosti večje vojne v evroatlantski regiji. Nato tako meni, da »je zaradi njih tveganje, povezano z napadom na Nato, veliko bolj nepredvidljivo in nesprejemljivo, kot to velja samo za konvencionalne sile« (Nato 2005, 158).

Vendar pa tudi taka zaščita ni povsem brez stroškov. Kot piše Benko, se velike sile »ne zadovoljujejo le s politično podporo majhnih in srednjih držav, marveč vztrajajo tudi pri njihovi materialni pomoči, če z njo razumemo tudi dopustitev teh držav, da na njihovem ozemlju namestijo jedrsko orožje oziroma izstrelišča zanj« (Benko 1997, 243).

SIPRI je leta 2008 izdal poročilo, v katerem so zapisali, da izhajajoč iz ekstenzivnih intervjujev z odgovornimi uradniki in številnih javno dostopnih dokumentov »ni razloga,

da bi lahko pričakovali, da se bo Nato odpovedal dejstvu, da je nuklearno zavezništvo. Zaveznice še zmeraj smatrajo, da je nuklearno orožje eden izmed mehanizmov, ki jim zagotavljajo varnost v negotovem mednarodnem okolju» (Anthony 2008, 3).

Kolektivna varnost, ki jo zagotavlja Natova jedrska drža, je lastna vsem članicam zavezništva in predstavlja zagotovilo za vse članice, ki bi se sicer lahko počutile ranljive. Prisotnost ameriških jedrskih sil v Evropi po mnenju Zavezništva pomeni ključno politično in vojaško povezavo med evropskimi in severnoameriškimi članicami zavezništva. Obenem pa sodelovanje v jedrski drži zavezništva tistih držav, ki nimajo lastnega jedrskega orožja, kaže na solidarnost ter široko porazdelitev bremen in tveganj med zaveznicami (Nato 2005, 159).

Članstvo v Natu tako Sloveniji in Estoniji daje možnost jedrske obrambe, ki je državi nikakor ne bi bili zmožni zagotavljati sami. V trenutnem varnostnem okolju ta obrambna možnost morda ni preveč relevantna, vendar pa s seboj nosi precej močan odvratniški efekt in je kot takšna še vedno dober garant miru.

6.5 Povečan mednarodni vpliv

Članstvo v zavezništvu prinaša majhnim državam prednosti predvsem na področju operativnih vprašanj, sodelovanju znotraj procesov odločanja ter kar zadeva mednarodne politične prepoznavnosti. Velike sile imajo sicer večji vpliv na mednarodne zadeve, vendar pa avtorji trdijo, da je velika prednost za male države že dejstvo, da so za mizo, ko se odločitve sprejemajo (Benko 1997, 250). Estonski predsednik Toomas Hendrik Ilves je podal mnenje, ki izjemo dobro povzame verjetno največjo prednost članstva v Natu za majhno državo:

Kot članica zavezništva ima Estonija prostor pri mizi in glas, ki kadar podaja racionalne argumente, govori veliko glasneje kot v drugih organizacijah in ki ponavadi ni dan državam naše velikosti. Razlog zato je, da je kolektivna varnost področje, na katerem ni možno ignorirati oziromaodsloviti skrbi članice samo zato, ker je le-ta manjša od tebe (Ilves 2008).

Velika prednost članstva v mednarodnih organizacijah kot je Nato, je za majhne države tudi dejstvo, da lahko takšno članstvo uporabijo za utrditev svoje suverenosti v očeh velikih sil, obenem pa majhne države lahko znotraj ogrodja zavezništva celo vplivajo na večje sile+ (Benko 1997, 250). V tem duhu tudi Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO smatra, da bo članstvo Slovenije v Natu pomenilo »okrepitev ugleda, prepoznavnega mednarodnega položaja, pogajalske moči ter utrditev varnostnega in

mednarodnopravnega položaja Slovenije v Evropi in svetu« (Strategija 1998, 3).

V Natu se vsakodnevno delo odvija v več kot 200 odborih in komitejih, ki jih sestavlja enakovredno število strokovnjakov. To pomeni, da so argumenti za in proti v začetku postopka tehtani predvsem na objektivnem, strokovnem nivoju in veliko manj z vidika politične teže oziroma velikosti države, ki neki argument zagovarja. Sistem odborov pa zagovarja, da ima tudi vsak predstavnik možnost komentiranja nekega vprašanja, preden je zadeva predana na raven Severnoatlantskega sveta, ministrskega srečanja ali vrha zavezništva (Nato 2001, 147). Članstvo pomeni aktivno udeležbo v procesu odločanja zavezništva (practiciranje politike konsenza), največja moč malih držav pa leži v dejstvu, da je Nato organizacija, ki temelji na soglasju in ima vsaka država članica, ne glede na velikost, pravico do veta (Setälä 2004, 26). Možnosti povečanja vpliva znotraj zavezništva postanejo povsem jasne in razumljive šele s časom, ko država članica pridobiva člansko rutino in ko se sooča z zahtevnimi odločitvami (Jazbec 2007, 94).

Obenem pa članstvo v Natu predstavlja tudi uporabno in stalno priložnost, da se dobršen del bilateralnih zadev med državami članicami ureja v multilateralnem okvirju (Jazbec 2007, 97). To je potrdil tudi estonski predsednik Ilves: »članstvo v Natu ima dober vpliv tako na naše bilateralne odnose kot tudi na multilateralne. Kot multilateralni okvir je Nato arena za mednarodno sodelovanje brez primere; ker temelji na varnosti in skupnih vrednotah ter medsebojnem zaupanju, so debate v Natu aktivne, relevantne in imajo konkretne namene« (Ilves 2008). Članstvo v mednarodnih organizacijah tako majhnim državam utrdi položaj v mednarodni skupnosti in poveča njihovo razpoznavnost, posledično uživajo večjo stopnjo sprejetja in varnosti (Jazbec 2007, 21). Če povzamem, so prednosti članstva v Natu z vidika mednarodnega vpliva, sledeče: okrepitev ugleda, prepoznavnosti mednarodnega položaja, pogajalske moči ter utrditev varnostnega in mednarodnopravnega položaja v Evropi in svetu.

6.6 Povečano gospodarsko sodelovanje

Podlaga za gospodarsko sodelovanje znotraj zavezništva je 2. člen Severnoatlantske pogodbe, ki določa, da si bodo države članice »prizadevale za odpravo sporov in bodo spodbujale gospodarsko sodelovanje med posameznimi ali vsemi pogodbenicami« (Severnoatlantska pogodba, 2. člen) Sodelovanje se odvija predvsem, ne pa izključno znotraj Natovega odbora za gospodarstvo, katerega namen je spodbujati sodelovanje na tem področju. Analize in skupne ocene gospodarskih dogodkov, ki vplivajo na varnost, so ključne sestavine pri usklajevanju obrambnega načrtovanja znotraj zavezništva. Razlog za gospodarsko sodelovanje je preprost »politično sodelovanje in gospodarski konflikti so

nerazdružljivi« (Nato 2005, 159).

Možno povečanje gospodarske rasti ter tujih direktnih investicij kot posledica članstva v Natu, je izjemno težko objektivno kvantificirati. Največji pozitivni vpliv članstva je namreč percepcija Slovenije in Estonije kot stabilnih pro-zahodnih držav, kot aktivnih članici mednarodne skupnosti. To je pomembno predvsem s strani tujih vlagateljev, ki so po osamosvojitvi obeh držav to smatrali za negativen prizvok. "Nekdanja Sovjetska republika" ter "nekdanja Jugoslovanska republika" sta bila termina, ki so ju tuji investitorji smatrali za sinonima za visoko stopnjo korupcije, nezadostni pravni okvir zaščite vlagateljev, nejasna pravila.

Glavne koristi za slovensko in estonsko gospodarstvo, izvirajoče iz članstva v Natu, so teoretično lahko: povečanje tujih vlaganj v dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. To posledično pomeni prenašanje novih tehnologij, znanj, poslovne prakse in nenazadnje zmanjšanje davčnih bremen za gospodarstvo; priložnosti za visokotehnološko industrijo, da se vključuje v tehnološko najzahtevnejše skupne mednarodne projekte; lažji dostop do visokih tehnologij in vključevanje znanstvenikov v mednarodne razvojne skupine.

Nato ima pomembno vlogo v izboljšanju varnostne situacije v regiji, ki slovenskemu gospodarstvu predstavlja pomemben trg. Tako se je zaradi Natovega ukrepanja v državah nekdanje Jugoslavije za slovensko gospodarstvo v poznih devetdesetih letih prejšnjega stoletja odprl trg, na katerega je Slovenija leta 2008 izvozila 1,6 milijarde evrov ali okoli 15 odstotkov celotnega izvoza. (Delo 2009). Vendar pa, kot piše Kovačič, ni nujno, da se vse teoretično možne prednosti nanašajo tudi na majhne države. Takšen primer so naložbe v razvoj novih tehnologij, za razliko od velikih držav majhne države namreč nimajo ekonomskih koristi od naložb v razvoj obrambe in vojaških tehnologij; proizvodnja oborožitvene tehnologije v velikih državah pa nasprotno lahko predstavlja tudi pomembno gospodarsko panogo« (Kovačič 2002, 69).

7 Bremana članstva v Natu

Skozi celotno zgodovino Nata je bila delitev bremen zavezništva v samem središču zanimanja. Skorajda nobeno drugo vprašanje ni povzročilo večje delitve med zavezniki. Samo vprašanje delitve bremen je kompleksno in večnivojsko; zavezniki selektivno poudarjajo različne vidike svojih izdatkov, da bi svoje napore predstavili v najboljši možni luči. Tako je kakršnokoli ocenjevanje delitve bremen zavezništva oteženo že zaradi različnih načinov meritev obrambnih bremen, problemov različnih opredelitev obrambnih izdatkov na nacionalni ravni, težav, povezanih z mednarodnimi primerjavami ter dejstvom,

da zaveznice sodelujejo v mnogih različnih misijah zavezništva« (Sandler in Hartley 1999, 23).

7.1 Zmanjšanje avtonomnosti v mednarodnih odnosih

Zavezniški odnos neke majhne države do velike sile (supersile) pomeni, da je stopnja njene avtonomnosti v mednarodnih odnosih zmanjšana (Benko 1997, 242). Nato predstavlja z vidika Slovenije in Estonije kot majhnih držav zavezniški odnos s supersilo, v tem primeru ZDA. Vendar pa je to tezo potrebno preveriti tudi skozi za Nato specifične primere.

Delovanje pod praporjem Nata s seboj nosi velik političen strošek, potrebno se je zanašati na postopke, ki zahtevajo konstantna pogajanja, da bi dosegli soglasje. Nato je bil ustvarjen, da bi zaveznice branil pred veliko grožnjo, v primeru katere se je od zaveznic pričakovalo, da bodo poveljstvo delegirale vojaškim poveljnikom zavezništva ob prvem znaku Sovjetskega napada. Posledično se doseganje soglasja ni smatralo za problematično (Tertrais 2004, 7). V spremenjenem varnostnem okolju in povečanju operacij "zunaj območja" pa postaja pogajanje in delovanje po principu konsenza vse bolj dolgotrajno in politično obremenjujoče. Ker je večina odločitev znotraj Nata še vedno sprejeta na podlagi soglasja vseh osemindvajsetih članic, morajo države večkrat sprejemati kompromise na področju določenih politik. Kompromisi so potrebni predvsem zato, da Nato lahko sprejme odločitve dovolj hitro, da lahko odločno posreduje in s tem ohrani svoj efekt zastraševanja. To pa ima za posledico dejstvo, da morajo države prilagajati svoje pozicije do določenih vprašanj, včasih tudi na področjih, ki so za državo vitalnega obrambnega oziroma zunanjepolitičnega pomena. To lahko v določenih primerih pripelje do izgube svobode odločanja posameznice v prednost zavezniške solidarnosti.

Zavezništvo med veliko in majhno državo vedno sproža vprašanje enakopravnosti in v skrajni instanci suverenosti (Bučar v Zajc, ur. 1998,53). Velečila bo v zavezništvu s šibkim partnerjem najverjetneje izterjala svoje ugodnosti in svojo politiko, zaradi česar je Machiavelli šibke narode svaril pred sklepanjem zavezništev z močnimi narodi, razen v primerih, ko je to nujno (Machiavelli 2004, 114). Že samo dejstvo, da neka velika siladala pobudo za konstituiranje neke zavezniške strukture oziroma da je pripravljena v njej sodelovati, navaja na misel, da so v ospredju njeni nacionalni interesi (Benko 1997, 244). Kot piše Tertrais je to značilno tudi za zavezništva ZDA z drugimi državami. Zaradi dejstva, da so bile ZDA dolgo časa ena izmed glavnih svetovnih vojaških sil, njihova obrambna zavezništva temeljijo na pozitivni varnostni garanciji in so zato neenakomerna: ZDA so zaveznica, ki ščiti druge zaveznice. Obenem pa predstavljajo zaveznico, ki ima

največjo težo pri krojenju skupnih varnostnih politik severnoatlantskega zavezništva (Tertrais 2004, 2).

Zmanjšanje avtonomnosti v skupnih postopkih odločanja pa je le ena plat zmanjšanja nacionalne suverenosti držav članic. Duffield piše, da Nato vpliva tudi na "denacionalizacijo" varnostnih politik, kar pomeni, da zaveznice varnostno politiko večinoma oblikujejo in izvajajo kot del zavezništva in ne na popolnoma nacionalni osnovi. S tem je zmanjšana samozadostnost posameznih zaveznic. Opravljanje nalog v civilnih in vojaških strukturah Nata pa še dodatno vpliva na socializacijo vladnih uradnikov in častnikov držav članic v skupno »natovsko kulturo« (Duffield v Bebler, ur. 2002, 182).

7.2 Obremenitev državnih institucij

Biti zaveznica je za katerokoli državo obremenjujoče na več načinov. Majhne države ne morejo prevladati znotraj Nata, vendar pa tudi niso v podrejenem položaju. Vprašanje, kako pridobiti čim več vpliva znotraj zavezništva, je močno povezano z nacionalnimi diplomacijami posameznih malih držav in njihove sposobnosti. Predvsem pa je potrebo dobro poznavanje delovanja Nata in vsakodnevnega delovanja.

Že samo uspešno vsakodnevno sodelovanje v kompleksnem, hitro se spreminjajočem procesu odločanja, povzroča dodatne obremenitev državnih institucij. Predvsem zahteva dobro medresorsko sodelovanje in interakcijo s parlamentom, kadar gre za zadeve, ki potrebujejo parlamentarno potrditev. Takšen primer je na primer odobritev napotitve sil na mirovno operacijo pod vodstvom Nata. Več kot očitno je torej, da je za uspešno diplomatsko delovanje znotraj Nata potrebno kadrovske dobro podprto stalno predstavništvo pri Zvezi Nato. Kot piše Jazbec, lahko veleposlaništvo teoretično deluje z enim diplomatom, ki v okviru zmožnosti izvaja različne, domala vse diplomatske funkcije, pa v okviru stalne misije pri Natu to ni mogoče (Jazbec 2007, 108). Slovenija je tako imela leta 2007 pri stalnem predstavništvu pri Natu 35 zaposlenih. Za primer lahko navedemo, da jih je imela Danska, prav tako majhna država, 45, od tega je Slovenija imela 23 diplomatov, Danska pa 22 (Jazbec 2007, 111). Estonsko stalno predstavništvo pri Natu poleg veleposlanika zaposluje 20 diplomatov.

Stalno predstavništvo pa ni edino, ki zaposluje strokovnjake za delo povezano z Natom. V večini zaveznic se s tem ukvarja tudi večje število zaposlenih na ministrstvih za zunanje zadeve, ministrstvih za obrambo ter na generalštabih oboroženih sil.

Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO je tako že leta 1998, šest let pred polnopravnim članstvom v Natu, za potrebe le-tega predvidela »kadrovske okrepitve

ključnih delov vladnih resorjev, predvsem v MZZ in MORS, ki so nosilci tovrstnih dejavnosti, z ustreznimi organizacijskimi prilagoditvami in notranjimi kadrovskimi krepitevami oziroma prerazporeditvami« (Vlada RS 1998, 17).

Zaradi te kompleksnosti proračunskih postavk je težko izračunati strošek, ki ga države plačujejo za zaposlitev le-teh, vendar pa glede na kompleksnost Nata lahko trdim, da bi državne institucije ne imele tako velikih dodatnih kadrovskih izdatkov, če ne bi bile članice zveze Nato.

7.3 Izguba javnomnenjske podpore

Med bremena pripadanju nekemu zavezništvu tako štejemo tudi izgubo javnomnenjske podpore pri domači javnosti ter kritiko mednarodne skupnosti, s katerim se srečujejo članice Nata zaradi svojih politik ali kadar se ponesreči katera izmed njihovih skupnih operacij. Predvsem kadar je rezultat izguba civilnih življenj oziroma vojakov držav članic. Država članica je lahko take kritike deležna čeprav ni direktno sodelovala v operaciji, vendar pa je članica organizacije kot celote.

Percepcija ogroženosti s strani javnosti, ki jo prebivalstvo pripisuje članstvu v zavezništvu, je dober pokazatelj takšnega bremena. Leta 2007 je po mnenju več kot polovice anketirancev udeležba slovenskih vojakov v Iraku in Afganistanu znatno prispevala k povečani teroristični ogroženosti Slovenije (Vuga 2009, 73). Dodatno breme nosi tudi sodelovanje SV v kontekstu novih nalog, kjer bi bilo pričakovati, da bodo dokaj velik odstotek javne podpore prejele mirovne operacije oziroma aktivnosti Republike Slovenije v mednarodnem okolju. Med ponujenimi razlogi za sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah, predvsem na območju nekdanje Jugoslavije, je največji del javnosti (50 %) prepričan, da glavni razlog za aktivno udeležbo Republike Slovenije v mednarodnih mirovnih misijah predstavljajo zahteve Nata (Vuga v MORS 2009, 73). V merjenju – jeseni 2007 – je četrtnina vprašanih menila, da je glavna naloga Slovenske vojske zagotavljanje vojaške obrambe Republike Slovenije, nekaj manj jih je menilo, da je prednostna naloga sodelovanje v nalogah zaščite in reševanja, le slabih 4,3 % vprašanih pa je odgovorilo, da je prednostna naloga Slovenske vojske izpolnjevanje mednarodnih obrambnih in vojaških obveznosti (Vuga v MORS 2009, 72).

Kljub vsem naporom oblasti pa se javnomnenjska podpora članstvu lahko izjemno hitro drastično spremeni. Javnost namreč članstvo zaznava izrazito selektivno, praviloma na osnovi večjih dogodkov ali tem, kot so na primer zasedanje Natove parlamentarne skupščine maja 2005 v Ljubljani, razprave ob odhodu Slovenskih vojakov v Irak spomladi

leta 2006 (Jazbec 2007, 94).

7.4 Finančna bremena

Vprašanje finančnih bremen članstva v katerikoli mednarodni organizaciji nikakor ni zanemarljivo. Posebej pomembno pa je v primerih članstva malih držav z omejenimi proračuni. Nato je meddržavna organizacija, ki ji države članice namenijo sredstva, potrebna za njeno vsakodnevno delovanje (posvetovanje, odločanje ter uresničitev dogovorjenih politik in dejavnosti). Slovenija in Estonija morata tako zagotoviti finančne vire, ki bodo omogočali pravočasno in nemoteno izvajanje nalog zavezništva.

Med neposredne izdatke članstva v Natu se štejejo stroški sodelovanja v civilnih in vojaških strukturah Nata ter prispevki v Natove proračune. Nato nima enotnega proračuna, temveč tri: civilnega, vojaškega in varnostno investicijskega. Natov civilni proračun pokriva izdatke mednarodnega sekretariata, izvajanje civilnih programov, stroške gradnje, obratovanja in vzdrževanja objektov, stroške za zaposlene civilne osebe na sedežu Nata ter stroške za zagotavljanje konferenčnih zmogljivosti zasedanj odborov in podrejenih skupin. Vojaški proračun Nata je razdeljen na več kot 50 različnih proračunov (Grizold 2005, 106).

Struktura skupnega financiranja članic je raznolika in decentralizirana. Članica plačuje v tiste dele proračuna, ki pokrivajo strukture, v katere je vključena. Vse članice pa sodelujejo v civilnem in vojaškem proračunu ter pri financiranju Varnostno-investicijskega programa. Za vsakega od njih je ustanovljen odbor, ki pripravi in izvršuje določen proračun. Odobritev proračunov pa je v pristojnosti severnoatlantskega sveta (Nato priročnik 2001, 202). Splošno pravilo skupnega financiranja je, da vse države članice sodelujejo v izdatkih, ki so potrjeni za skupno financiranje. Tako vse države članice prispevajo k financiranju izdatkov Mednarodnega sekretariata, Mednarodnega vojaškega štaba in agencij Vojaškega odbora ter k skupno financiranim elementom mirovnih operacij in dejavnosti Partnerstva za mir.

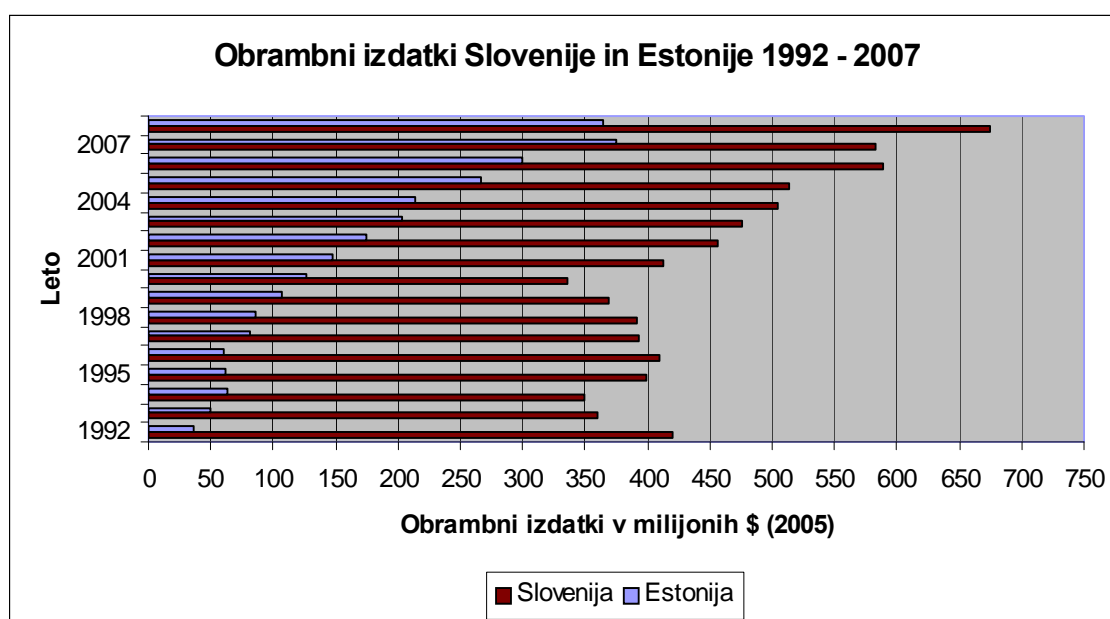
Dogovorjene formule za delitev finančnih stroškov, ki določajo višino prispevka posamezne države članice, predstavljajo sposobnost plačila (ability to pay) vsake države. Ključ za delitev višine prispevkov oz. deleža sredstev za skupno financirane proračune Nata in programe je izračunan na podlagi bruto domačega proizvoda (BDP), izraženega v primerjalni kupni moči (Nato 2001, 56).

Med državami članicami Nata sej leta 2006 Slovenija po relativni obrambni porabi izraženi z deležem BFP uvrstila v prvo polovico. Leta 2006 je bil povprečen delež BDP-ja,

ki so ga za obrambo namenile evropske države članice Nata, 1,8 odstotka, Slovenija pa se je z 1,73 odstotka uvrstila na 11. mesto. Estonija je leta 2006 za obrambo namenila 1.9 odstotka le-ta pa se je naslednje leto že povzpela na 2,2 odstotka (SIPRI 2009). Javnomnenjska podpora trenutnih obrambnih izdatkov Estonije (2,2% BDP) že nekaj let uživa podporo med 44 in 53 odstotki. Ena tretjina Estoncev podpira zmanjšanje obrambnih izdatkov, med 10 in 14 odstotkov Estoncev pa bi rado videlo, da se obrambni izdatki zmanjšajo (Estonian Ministry of Defence 2009).

Celotni slovenski obrambni proračun za leto 2007 je znašal 488.061.045 evrov (MORS 2008, 35) oziroma 583 milijonov ameriških dolarjev⁴ (glej Graf 7.4.1) (SIPRI 2009). Celotni estonski obrambni proračun je bil istega leta še znatnejše manjši, 271.825.229 evrov (Estonian Ministry of Defence 2009) oziroma 375 milijonov ameriških dolarjev¹ (SIPRI 2009). Če to primerjamo z obrambnima proračunoma ZDA, 524,591 milijard ameriških dolarjev ter Združenega Kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, ki je znašal 32,992 milijard funtov oziroma, 55,746 milijard ameriških dolarjev, lahko vidimo, da so finančne zmožnosti zaveznic izjemno neenake. S tem pa je neenaka tudi delitev bremen, vendar pa je z vidika realizma "egoistična drža" držav, ki si svojo varnost zagotavljajo na račun drugih držav, ne le opravičljiva ampak celo uspešna.

Graf 7.1: Obrambni izdatki Slovenije in Estonije 1992-2007

⁴ Podatki so za potrebe primerjave med Slovenijo in Estonijo povzeti po SIPRI Military defence expenditure database 2009. Podatki so preračunani iz Evrov (Slovenija) in Estonskih kron (Estonija) ter usklajeni na vrednost ameriškega dolarja leta 2005.

7.5 Delitev bremen operacij kriznega odzivanja Nata ter izpostavljenost pripadnikov oboroženih sil

Medtem ko so se prve tri Natove operacije za ohranjanje miru odvijale v Evropi, je odprava ISAF v Afganistan obrnila nov list v operativni zgodovini Nata. Naloga sil z mandatom OZN je bila in je podpora afganistanski prehodni oblasti in misij OZN v Afganistanu (Grizold v Maelšič, ur. 2006, 18). Leta 2003 je Nato v Iraku vzpostavil Misijo za urjenje in s tem podprl razvoj varnostnih institucij, da bi državi pomagal razviti učinkovite oborožene sile in zagotovil lastno varnost (Grizold v Maelšič, ur. 2006, 18). Od junija leta 2005 Nato skupaj z EU pomaga Afriški Uniji (AU) s širjenjem misije za ohranjanje miru v Darfurju (Grizold v Malešič, ur. 2006, 18). Poleg operacij za ohranjanje miru igra Nato pomembno vlogo tudi v misijah za humanitarno pomoč, najizrazitejše po orkanu Katrina in potresu v Pakistanu leta 2005 (Grizold v Malešič, ur. 2006, 18).

Razlogi za napotitev vojakov v operacije kriznega odzivanja Nata ter v druge mirovne operacije so izjemno politični. Kot piše Jelena Juvan, je na osnovi pregleda dosedanjega sodelovanja SV v mirovnih operacijah mogoče ugotoviti, da »odločitev za odhod slovenskih vojakov v posamezno operacijo niso temeljile na varnostnih interesih slovenske države, ampak je šlo bolj za demonstracijo namere in pripravljenosti slovenske države, da tudi sama prispeva k prizadevanjem mednarodne skupnosti za mir« (Juvan v Jelušič ur. 2005 185). Enako ugotavlja tudi Estonsko obrambno ministrstvo, ki je v varnosti strategiji iz leta 2005 zapisalo: »zaradi članstva v Natu so se Estonske dolžnosti do zagotavljanja mednarodne varnosti in delovanja v smeri zmanjšanj groženj, močno povečale« (Estonian Defence Ministry 2005, 2).

To je pomembno izhodišče za pregled delitve bremen operacij kriznega odzivanja Nata ter izpostavljenosti pripadnikov oboroženih sil, ki jih države namenijo za aktivno sodelovanje v takih operacijah. Nekateri avtorji trdijo, da je sodelovanje v mirovnih operacijah pomembno zato, ker lahko države, ki v njih sodelujejo s svojimi vojaškimi, policijskimi, gospodarskimi ali drugimi silami, s tem dokazujejo svojo zavezanost mednarodni varnosti, miru in stabilnosti (Jelušič 2005, 11). Menim pa, da je takšne trditve treba ovrednotiti tako z vidika prednosti kot tudi bremen; gre namreč za kupovanje mednarodnega ugleda na račun dodatnega ogrožanja pripadnikov obrambnih sil.

Slovenska vojska v dvanajstih letih⁵ mednarodnih mirovnih misij⁶ še ni izgubila vojaka. Razlogov za to je več, a ključni razlog so tako imenovanje nacionalne omejitve. Te na primer v Afganistanu slovenskim vojakom preprečujejo sodelovanje v bojnih operacijah, razen če so direktno napadeni in se morajo braniti. Ministrica za obrambo Ljubica Jelušič nacionalne omejitve SV razlaga sledeče: »trenutne omejitve delovanja pripadnikov SV v Afganistanu so posledica odločitev nekdanje vlade o tem, katere naloge glede na izurjenost in opremo zmore SV. [...] Običajno so nacionalne omejitve bolj izraz političnega strahu, da ne bi bilo žrtev, kot pa dejanske nezmožnosti vojakov za delovanje. Še več, ker smo mi svoje vojake 'nacionalno' omejili, mora dele teh nalog prevzeti druga vojska in se tako zaradi naših vojakov izpostaviti večjim nevarnostim. O enakovrednosti bremen tu ne more biti govora« (Jelušič v Videmšek 2009, 23). V primeru, da bi slovenska vlada popustila pritiskom zaveznic in odpravila nacionalne omejitve, bi slovenski vojaki kmalu ob boku ameriških marincev in pripadnikov britanskih posebnih enot v Helmandu in Kandaharju sodelovali v bojnih operacijah. To denimo počno estonski vojaki, ki so sodelovali tudi v najhujših bitkah iraške vojne – v Faludži in Ramadiju (Videmšek 2009, 20). Odkar se je Estonija, ki za svoje sile ne uveljavlja nacionalnih omejitev, pridružila koalicijskim silam v Iraku, leta 2003, sta bila ubita dva estonska vojaka, nekaj ducatov pa jih je bilo ranjenih. Estonski pripadniki OS so delovali v bojnih operacijah pod okriljem kontingenta vojakov ZDA v Bagdadu brez kakršnihkoli nacionalnih omejitev (Estonian Defence Ministry 2005, 12).

Vojaške zmogljivosti za dosedanje Natove operacije so članice in druge sodelujoče države prispevale na osnovi sprotnih dogovorov. Po letu 2000 pa je Nato začel ustanavljati strukturo sil, ki bi jo bilo mogoče uporabiti tudi za mirovne operacije. Leta 2002 je bila sprejeta odločitev o oblikovanju sil za posredovanje (Nato Response Force – NRF). Leta 2002 so tako na vrhunskem zasedanju v Nata v Pragi predstavniki držav članic potrdili oblikovanje sil NRF v obsegu 21.000 pripadnikov v stalni visoki pripravljenosti. Te sile naj bi bile v roku petih dni pripravljene za namestitev kjerkoli v svetu. Sile naj bi članice prispevale izmenično. Oktobra leta 2004 je generalni sekretar Nata podal izjavo, da so sile NRF s 17.000 pripadniki dosegle svojo začetno operativno zmogljivost. Naloge, ki jih znotraj Nata namenjajo tem silam, so zelo različne in obsegajo namestitev z namenom odvratanja agresije, uporabo v primeru kolektivne obrambe (na podlagi 5. člena Severnoatlantske pogodbe), kot tudi za naloge izvajanja kriznega upravljanja vključno z

5 Slovenska vojska se je v prvo mednarodno vojaško operacijo vključila leta 1997, ko je sodelovala v operaciji Alba v Albaniji. (SV številka 7 2009 stran 15)

6 Mirovne operacije v Natu obravnavajo kot del kriznega upravljanja, s katerim se zavezništvo odziva na krize v svetu. Izraz »mirovne operacije« se v terminologiji Nata ne uporablja pogosto. Zato bom tudi v diplomski nalogi uporabljala najbolj pogosto uporabljan termin – operacije kriznega odzivanja, ki se prvič pojavi v strateškem konceptu Nata leta 1999 (Vegič v Jelušič, 81)

mirovnimi operacijami (Vegič v Jelušič 2005, 82). Nekateri avtorji jih opredeljujejo kot »operacije, ki vključujejo uporabo vojaškega in/ali civilnega osebja, katerih naloge in odgovornosti so določene s posebnim mandatom in ki delujejo v okvirih, ki so določeni na nacionalni in/ali mednarodni ravni za obvladovanje kriz in konfliktov« (Joint Handbook for Peace Operations citiran v Kotnik – Dvojmoč 2002, 191).

Leto 2007 je predstavljalo 10. obletnico sodelovanja SV v operacijah kriznega odzivanja, v katerih je do zdaj sodelovalo več kot 3300 pripadnikov, kar je več kot tretjina pripadnikov stalne sestave SV. Samo leta 2007 je SV v različnih operacijah kriznega odzivanja mesečno sodelovala s 637 pripadniki, od tega je večina pripadnikov, in sicer 75 odstotkov, sodelovalo v operacijah pod okriljem Nata, manjši del, to je 23 odstotkov, pod okriljem EU ter dva odstotka v okviru OZN. Leta 2007 so OS SV delovale v treh Natovih operacijah (Kfor, Isaf, NTM-I), v operaciji pod okriljem EU (Althea) in dveh operacijah pod vodstvom OZN (UNIFIL, UNTSO) (MORS 2008, 21). V letu 2008 je bilo za operacije porabljenih 25.027.286 evrov, kar je sorazmerno majhen delež finančnega načrta Slovenske vojske in iznaša 5,8 % od 428.023.394 evrov, kolikor je znašal proračun vojske za leto 2008 (Mors 2009).

Sodelovanje Slovenske vojske v operacijah kriznega odzivanja je njena stalna naloga in ima 12-letno tradicijo. Slovenska vojska je do sedaj delovala v 18 operacijah in misijah v okviru Nata, OZN, EU in OVSE, v 15 državah, na treh kontinentih. Od nekaj več kot 50 pripadnikov Slovenske vojske v letu 1997 je bilo v letu 2007, na misije napotenih že več kot tisoč. Tako je v sredini leta 2007 Slovenija na tujem imela enajst odstotkov vseh aktivnih pripadnikov SV. Po številu vojakov na število prebivalcev smo bili tedaj na drugem mestu na svetu; takoj za Združenimi državami Amerike.

Po podatkih iz leta 2008 je bila večina pripadnikov SV, natančneje 86 odstotkov, v operacijah Nata. Geografsko se jih je največ ali 66 % nahajalo na območju Balkana (Furlan v MORS 2009, 87). Da je urejanje in skrb za varnost ter stabilnost Zahodnega Balkana pomembna zunanjepolitična usmerjenost Republike Slovenije, je razvidno predvsem iz visokega deleža nacionalnega prispevka v Natovo operacijo kriznega odzivanja Kforja (69,8%) ter Isafa (14,9%). Razlogi za to so v ciljih slovenske zunanje politike in obrambno-varnostnih prizadevanj države za zaščito pred negativnimi vplivi tega kriznega območja na Slovenijo.

Afganistan, Natova vodilna operacija zunaj ozemlja (out-of-area operation), je vsekakor država, ki je oddaljena od naših obal, vendar pa potek dogodkov v tej oddaljeni regiji vsekakor vpliva na našo [estonsko] varnost, ne glede na to ali smo

člani zavezništva ali ne. Seveda Estonija sodeluje v ISAF-u prav tako kot vsaka druga odgovorna demokracija z vpogledom v prihodnost. Vendar pa nam sodelovanje v Natu omogoča tudi to, da smo udeleženi v sprejemanju ključnih odločitev (Ilves 2008).

»Očitno je v sodobnem svetu pri preprečevanju kriz in njihovem razreševanju potreben celovit pristop, pri čemer je treba hkrati uporabiti diplomatske, politične, ekonomske, po potrebi pa še vedno tudi vojaške instrumente. Zato mednarodne operacije v podporo miru v vse večji meri predstavljajo nadomestilo za enostranske vojaške akcije, s katerimi so v preteklosti reševali konflikte v mednarodni skupnosti« (Sommer v Kotnik – Dvojmoč 2002, 191). Mednarodna zavezništva demokratičnih držav lahko povečajo legitimnost vojaške operacije; veliko neokonzervativcev zato že smatra Nato za potencialno alternativo OZNju (Tertrais 2004, 8). Tako lahko Slovenija in Estonija doživita tako negativne kot tudi pozitivne posledice dejstva, da sodelujeta v zavezništvu, tudi glede na rezultate operacij v katerih ne sodelujeta direktno z oboroženimi silami

Politično gledano so prednosti mirovnega posredovanja, ki jih Slovenija in Estonija lahko pričakujeta od sodelovanja v operacijah kriznega odzivanja, »povečan ugled in status države posredovalke. Takšne privatne prednosti bodo državo zaveznico spodbudile k posredovanju, če bodo le prednosti vsaj enake, če ne večje kot izdatki posredovanja« (Sandler in Hartley 1999, 48). Glede na njuno relativno in objektivno majhnost v primerjavi z drugimi zaveznicami so izdatki posredovanja obeh držav majhni. Študija iz leta 1998 avtorjev Khanna, Sandlerja in Shimizuja je potrdila tezo, da »obstaja pozitivna korelacije rangov med velikostjo BDP-ja zaveznice in njenega deleža bremen posamezne operacije kriznega odzivanja« (Sandler in Hartley 1999, 49). Konec devetdesetih let prejšnjega stoletja in začetek tega stoletja je pripeljal do spremembe doktrine delovanja Nata. Doktrina Crisis managementa ima velik vpliv na delitev bremen znotraj zavezništev. Kot pišeta Sandler in Hartley že vidimo »povečanje v eksploataciji« Operacije 'zunaj območja' namreč pomenijo še večjo stopnjo eksploatacije večjih držav s strani manjših. Le velike sile znotraj zavezništva kažejo tendenco po nakupu in opremlenosti sil za projekcijo mirovnih sil na področja, kjer bi morda bile potrebovane. Zaveznice brez zmožnosti projekcije pa bodo operacije kriznega odzivanja še naprej podpirale le s kontribucijo sil in materiala« (Sandler in Hartley 1999, 48). Slovenija in Estonija spadata med članice z nižjimi BDP-jem, kar po ugotovitvah avtorjev pomeni, da nosita tudi manjše breme operacij kriznega odzivanja kot druge gospodarsko močnejše zaveznice, prav tako spadata med države z omejenimi zmožnostmi projekcije sil in materiala. Če temu dodamo še

primer relativne varnosti pripadnikov SV, ki so zagotovljene z nacionalnimi omejitvami njihovega delovanja, lahko potrdim hipotezo, da se majhnim državam sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja Nata pozitivno obrestuje.

8 Sklep

Osrednje besedilo diplomske naloge služi za predstavitev izbrane problematike ter potrditev zastavljenih hipotez. Cilj diplomske naloge je bil predstavitev članstva v Natu s strani Slovenije in Estonije. Ti dve študiji primerov sta bili izbrani zato, ker se obe državi z vidika teorij mednarodnih odnosov smatrata za majhni. Namen je bil tako na primeru Slovenije in Estonije pokazati, da se majhne države v Nato vključujejo zaradi povečanja mednarodnega vpliva in ne zaradi direktne grožnje, ki bi bila dovolj velika, da bi zahtevala članstvo v organizaciji kolektivne obrambe. Prvo hipotezo, *Slovenija in Estonija nista neposredno varnostno ogroženi državi, zato imata do Nata bolj politična, kot pa obrambna pričakovanja*, sem dokazala s predstavitvijo varnostne situacije v 21. stoletju ter specifičnih varnostnih situacij tako Slovenije kot Estonije. Le-te so pokazale odsotnost direktne grožnje suverenosti obeh držav ter poudarile dejstvo, da v začetku tretjega tisočletja po soglasnih ocenah vojaških izvedencev obstaja le zanemarljivo majhna verjetnost, da bi prišlo do izbruha svetovne vojne, za kakršno sta se oba bloka skoraj pol stoletja oboroževala in urila svoje oborožene sile (Žabkar v Bebler, ur. 2005, 129). To hipotezo so dodatno potrdile izbrane izjave političnih funkcionarjev obeh državah glede političnih prednosti, ki jih od zavezništva pričakujejo.

Moja druga hipoteza: *bremena članstva v zvezi Nato so za majhne države, kot sta Slovenija in Estonija, sprejemljiva*, se je izkazala za veliko bolj kompleksno in težko potrdljivo. Po pregledu izbranih bremen in prednosti sem ugotovila, da gre na političnem področju predvsem za trade-off med avtonomijo zunanje politike ter povečanjem varnosti. Avtonomija države članice se zmanjša, saj je povezana v neenako zavezništvo z večjimi silami. Kot je ugotovil že Benko pa zavezniški odnos neke majhne države do velike sile (supersile) pomeni, da je stopnja njene avtonomnosti v mednarodnih odnosih zmanjšana (Benko 1997, 242). Očitno je, da ni vsaka majhna država postavljena v enak položaj. Ekonomsko, družbeno in tehnološko razvite države lažje prenašajo bremena, ki jih zahtevajo moderne obrambne strukture, medtem ko nestabilne in nerazvite države takšna bremena komaj zmorejo brez težjih gospodarskih in družbenih posledic (Benko 1997, 272). Vendar če na zmanjšanost avtonomnosti pogledamo z vidika majhnih držav, katerih zunanje politična avtonomija in strategije so že v začetku omejene, lahko ugotovimo, da je koncesija avtonomije veliko manjša kot bi le-ta bila za večje zaveznice. Majhne države

tako s članstvom v zavezništvu tako z vidika realizma le sledijo premisi maksimizacije državnih interesov do tiste mere, ko jih država ni sama sposobna zagotoviti neodvisno od drugih. To pa je, kot piše Cornish, temeljno vodilo oblikovanja zavezništev oziroma sodelovanja (Cornish 1997, 10).

To hipotezo dodatno potrди dejstvo, da sta Slovenija in Estonija izjemno omejeni na področju nacionalne obrambe te mere, da so manjše koncesije na področju avtonomnosti v njunih zunanjih politikah sprejemljive z vidika povečane obrambe, ki jo državi pridobita. Tudi neodvisno od izida računic prednosti in bremen, ki jih s seboj prinaša članstvo v zavezništvu, pa za majhne demokratične države s pro-zahodnim političnim in javnomnenjskim konsenzom, vstop v Nato predstavlja velik mejnik v nacionalnem razvoju.

Mojo tretjo hipotezo: *Sloveniji in Estoniji se sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja Nata pozitivno obrestuje*, sem izbrala predvsem zato, ker so operacije kriznega odzivanja Nata v javnosti najbolj odmeven vidik sodelovanja v Severnoatlantskem zavezništvu. Zaporedje dogodkov v zadnjih petdesetih letih in prilagajanje Nata izzivom mednarodne varnosti kaže, da se je Nato iz strogo vojaškega zavezništva za kolektivno obrambo preoblikoval v varnostno skupnost (Grizold v Malešič, ur. 2006, 13). S tem pa se bodo več kot očitno povečale zahteve po sodelovanju OS držav članic tudi v operacijah 'izven območja', obenem pa bodo misije vse bolj geografsko oddaljene. Najboljši odgovor, zakaj je sodelovanje v takih operacijah za majhne države klub vsemu nujno je podal Estonski predsednik Ilves: »*Afganistan, Natova vodila operacija zunaj ozemlja (out-of-area operation) je vsekakor država oddaljena od naših obal, vendar pa potek dogodkov v tej oddaljeni regiji vsekakor vpliva na našo [estonsko] varnost [...]*« (Ilves 2008).

Dodatna pozitivna lastnost sodelovanja v takih operacijah je tudi veliko povečanje mednarodnega vpliva glede na majhne finančne izdatke. Že študija iz leta 1998 avtorjev Khanna, Sandlerja in Shimizuja je namreč potrdila tezo, da »obstaja pozitivna korelacija rangov med velikostjo BDP-ja zaveznice in njenega deleža bremen posamezne operacije kriznega odzivanja« (Sandler in Hartley 1999, 49). Slovenija in Estonija, državi z majhnima BDP-jema v primerjavi z večjimi članicami, tako nosita tudi manjša deleža bremen operacije kriznega odzivanja. Če temu dodamo še primer relativne varnosti pripadnikov SV, ki so zagotovljene z nacionalnimi omejitvami njihovega delovanja, lahko potrdim hipotezo, da se majhnim državam sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja Nata pozitivno obrestuje.

V zaključku bi rada dodala, da sem skozi raziskovanje problematike naletela na dva večja

problema. Prvi je pomanjkanje post-hoc evaluacije članstva v Natu, tako s strani Estonije kot tudi Slovenije. Videti je, da so po uspešni vključitvi v članstvo vlade izgubile interes ter tudi potrebo po opravičevanju svojega članstva v tej organizaciji. To predvsem z vidika zmanjšanja avtonomnosti zunanje politike, ki je posledica članstva, nikakor ni sprejemljivo. Demokratične vlade bi morale izvajati pogosta preverjanja svojih odločitev, še posebno v hitro spreminjajočem se svetu 21. stoletja. To je pomembno tako z realističnega vidika zagotavljanja maksimalne možne moči države kot tudi z vidika odgovornosti ljudstvu.

Drugi, še večji problem, pa se nanaša Slovenijo in dejstvo, da je le-ta po uspešni vključitvi v zavezništvo pozabila posodobiti in ažurirati temeljne varnostne dokumente. Če naprimer govorimo o resoluciji o Strategiji nacionalne varnosti, ugotovimo, da je nastala pred vstopom v Nato in EU ter pred prehodom na poklicno vojsko. S tega zornega kota je zastarela, vendar pa še vedno predstavlja temeljni akt. Enako je z Obrambno strategijo in Resolucijo o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske in enako je s srednjeročnim obrambnim programom. Oba dokumenta sta napisana na predpostavki dveh odstotkov BDP za obrambne izdatke in bistveno večjega obsega slovenske vojske. Z vidika kadrovskih in finančnih omejitev so vsi omenjeni dokumenti danes izrazito zastareli.

V diplomski nalogi sem tako potrdila vse tri hipoteze, ki so izvirale iz preučevanja članstva Slovenije in Estonije v Organizaciji Severnoatlantske pogodbe. Čeprav so bili razlogi za vključitev predvsem politični in ne vojaško-varnostni, članstvo majhnim državam prinaša več prednosti kot bremen.

9 Literatura

Anthony, Ian. 2008. *The Future of Nuclear Weapons in NATO*. Dostopno prek: http://www.sipri.org/contents/update/09/03/090311_Future%20Role%20of%20Nuclear%20Weapons%20in%20NATO.pdf (20. avgust 2009).

Archer, Clive, ur. 2008. *New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and Baltic states and the ESDP*. New York: Routledge.

Amnesty International. 2006. *Estonia: Linguistic minorities in Estonia: Discrimination must end*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR51/002/2006> (15. avgust 2009).

Bebler, Anton, ur. 2005. *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Buzan, Barry. 1991. *People, States and Fear: An agenda for international security studies in the post-cold war era*. Essex: Pearson Education Limited.

Cornish, Paul. 1997. *Partnership in Crisis: The US, Europe and the Fall and Rise of NATO*. London: Pinter.

Delo. 2009. Kakšen bo izvoz leta 2009, (15. marec).

Državna volilna komisija. 2004. *Referendum RS o članstvu v Natu*. Dostopno prek: http://www.dvk.gov.si/referendum/eu-nato/rez_ve_nato.htm (10. avgust 2009).

Estonian Defense Forces. 2009. Dostopno prek: http://www.mil.ee/index_eng.php (10. avgust 2009).

Estonian Ministry of Foreign Affairs. 2005. *Estonia in Nato*. Dostopno prek: http://www.vm.ee/eng/nato/kat_359/1007.html (10. avgust 2009).

--- 2006a. *Fact Sheet November 2006*. Dostopno prek: <http://web-static.vm.ee/static/failid/437/Peace%20support%20operations.pdf> (10. avgust 2009).

--- 2006b. *Estonia Today: Support for NATO membership*. Dostopno prek: http://www.vm.ee/eng/nato/kat_332/5480.html (10. avgust 2009).

Estonian Ministry of Defence. 2005. *National military strategy 2005*. Dostopno prek: http://www.mod.gov.ee/static/sisu/files/2005-09-08_NMS_2005.rtf (10. avgust 2009).

--- 2007. *Estonian Defence Budget 2007*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.ee/?op=body&id=439> (10. avgust 2009).

--- 2009. *Public opinion on NATO related issues*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.ee/?op=body&id=378>. (10. avgust 2009).

Grizold, Anton, ur. 1998. *Perspektive sodobne varnosti: iz obramboslovnih raziskav II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Huxley, Tim in Alexander Nicoll, ur. 2008. *Perspectives on International Security: Speeches and Papers from the 50th Anniversary Year of the International Institute for Strategic Studies*. London: The International Institute for Strategic Studies.

Ilves, Hendrik. 1999. *Remarks at the the EAPC Foreign Ministers meeting*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/speech/1999/s991216d.htm>. (10. avgust 2009).

--- 2008. *NATO in Estonia, Estonia in NATO: Our Common Security in the 21st Century*. Dostopno prek: <http://www.president.ee/en/speeches/?gid=122740> (10. avgust 2009).

Jazbec, Milan. 2007. *Security and diplomacy in the Western Balkans: The Experience of Small Sate and its Diplomat*. Ljubljana: IFIMES.

Jelušič, Ljubica, ur. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kapstein, Barnabey Ethan. 1992. *The Political Economy of National Security: A Global perspective*. New York: McGraw- Hill, INC.

Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kunič, Jože, ur. 2002. *10 let Slovenije v Združenih narodih*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.

Luard, Evan. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Malešič, Marjan, ur. 2006. *Varnost v postmoderni družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mattox, A. Gale in Arthur R. Rachwald, ur. 2001. *Enlarging NATO: The National Debates*. London: Lynne Rienner Publishers.

Medcalf, Jennifer. 2006. *NATO*. Oxford: Oneworld Publications.

Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. 2008. *Letno poročilo Ministrstva za Obrambo za leto 2007*. Dostopno prek: <http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/>

dokumenti/LP_MO_2007.pdf (10. avgust 2009).

--- 2009. *Sodelovanje Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*. Dostopno prek: http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/publikacije/zbornik_f.pdf (10. avgust 2009).

Ministrstvo za zunanje zadeve RS. 2009. *Izjava ministra za zunanje zadeve*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/si teme_in_projekti/obletnica_vstopa_slovenije_v_nato/izjava_ministra_za_a_zunanje_zadeve/ (10. avgust 2009).

Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.

Morrison, James W. 1995. *NATO Expansion and Future Security Alignments*. Washington, D.C.: National defense university.

North Atlantic Treaty Organization. 2001. *Priročnik o zvezi NATO*. Bruselj: Office of Information and Press.

--- 2009. *The Partnership for Peace*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/issues/pfp/> (10. avgust 2009).

Permanent representation of Estonia to NATO. 2009. *About us*. Dostopno prek: http://natov2.vm.ee/about_us (10. avgust 2009).

Russett, Bruce in Harvey Starr. 1992. *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sandler, Todd in Keith Hartley. 1999. *The Political Economy of NATO: Past, present and into the 21st century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Setälä, Martti. 2004. *Small states and NATO: Influence and Accommodation*. Helsinki. Dostopno prek: www.atlantiseura.fi/tiedostot/op6.pdf. (10. avgust 2009).

Simon, Jeffrey. 1995. *Central European Civil-Military Relations and NATO Expansion*. Washington, DC: Institute for National Strategic Studies.

STA. 2009. *Ratificiran vstop Hrvaške v Nato* (9. februar). Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/cms/novice/slovenija/index.html?id=92699> (10. avgust 2009).

Stanovnik, Tine. 2002. *Javne finance*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Stockholm International Peace Research Institute. 2009. *The SIPRI Military Expenditure Database*. Dostopno prek: <http://milexdata.sipri.org/result.php4> (10. avgust 2009).

Stoll, Jessica. 2008. *Do Opposites Attract? Military Complementarities and Alliance Formation*. Dostopno prek: <http://www.saramitchell.org/stoll.pdf> (10. avgust 2009).

Svete, Uroš. 2005. *Varnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Šumrada, Janez, ur. 2004. *Kultura dialoga: Norme, načela, zaveze, institucije, delovanje - OVSE 30 let po Helsinkih*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije.

Tatalović, Siniša, ur. 2008. *Hrvatska I europsko sigurnosno okruženje*. Zagreb: Centar za sigurnosne studije, Fakulteta političkih znanosti.

Tertrais, Bruno. 2004. The Changing Nature of Military Alliances. *The Washington Quarterly* 27 (20): 135-150. Dostopno prek: www.twq.com/04spring/docs/04spring_tertrais.pdf (10. avgust 2009).

Türk, Danilo. 2008. *Pred odločitvijo o napotitvi vojakov predhodna razprava*. Dostopno prek: <http://www.up-rs.si/up-/uprs.nsf/dokumentiweb/0464EEBCEAD3ADCFC1257624000053FFB0?OpenDocument>. (10. avgust 2009).

Videmšek, Boštjan. 2009. *Med slovenskimi vojniki v Afganistanu: Kako blizu je Helmand?* Sobotna priloga časopisa Delo. (5. September).

Vlada Republike Slovenije. 1998. *Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/nacionalna-strategija.pdf> (10. avgusta 2009.)

--- 2002. *Kaj je Nato?* Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/kaj-je-NATO.pdf> (10. avgust 2009).

--- 2003. *Natopis*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/natopis-01.pdf> (10. avgusta 2009.)

Yoda, Tatsuuro. 2005. *Recalibrating Alliance Contributions: Changing Policy Environment and Military Alliances*. Santa Monica: RAND Corporation. Dostopno prek: www.rand.org/pubs/rgs_dissertations/RGSD191/ (10. avgust 2009).